

หนังสือของครัวเรือนเกษตรในตำบลหนองแขว อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

สารนิพนธ์
ของ
พิชญ์ ผลปราชญ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ
พฤษภาคม 2553

หนังสือของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแขว อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

สารนิพนธ์
ของ
พิชญา ผลปราชญ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ

พฤษภาคม 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หนังสือของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแขว อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

บทคัดย่อ
ของ
พินิจา ผลปราชญ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ
พฤษภาคม 2553

พิชญา ผลปราชญ์. (2553). *หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแขวง อำเภอดงหลวง จังหวัด
สระแก้ว*. สารนิพนธ์ ศ.ม.(เศรษฐศาสตร์การจัดการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: ดร.จิรวัฒน์ เจริญสถาพรกุล.

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเศรษฐกิจสังคม และการเป็นหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแขวง อำเภอดงหลวง จังหวัดสระแก้ว อาศัยข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งรวบรวมจากการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัย ใช้การสุ่มเลือกหมู่บ้านที่มีรายได้ต่อครัวเรือนต่ำที่สุด 2 หมู่บ้าน รวมทั้งสิ้น 50 ตัวอย่าง จากนั้นใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ทั้งนี้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ใช้สถิติวิเคราะห์การทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square) ผลการวิจัยพบว่า จำนวนหนี้สินเฉลี่ยในระบบและนอกระบบประมาณ 47,667 และ 25,357 บาทต่อครัวเรือน อัตราดอกเบี้ยของเงินกู้ในระบบประมาณร้อยละ 7 ต่อปี อย่างไรก็ตามการกู้ยืมเงินนอกระบบส่วนใหญ่เกษตรกรมักจะชำระหนี้คืนในรูปของผลผลิตที่ได้หลังจากเก็บเกี่ยว ทั้งนี้สาเหตุการเป็นหนี้มาจากการขาดทุนจากการขายผลผลิตทางการเกษตร รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ใช้ไปกับการกินอยู่ รักษาพยาบาล และค่าเล่าเรียนบุตร สำหรับผลการทดสอบความสัมพันธ์พบว่า จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่อายุ และสภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้นอกระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นผู้วิจัยเสนอว่า ภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมการจดบันทึกรายรับรายจ่ายในครัวเรือน รวมทั้งส่งเสริมการสร้างอาชีพเสริมที่เกษตรกรในพื้นที่มีความชำนาญ เช่น เลี้ยงปลา ตัดไม้ แกะสลัก นอกจากนี้ควรจัดหาวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนในการทำกิจกรรมการเกษตร เช่น การสอนทำปุ๋ยหมักปุ๋ยคอก สอนการใช้วิธีธรรมชาติในการทำเกษตร เพื่อลดการใช้เคมีภัณฑ์ต่างๆ

Debt of Farm Households in Tombon Nongwhang,
Amphoe Watthana Nakhon, Changwat Sa Kaeo

AN ABSTRACT
BY
PICHAYA POLPRACH

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Economics Degree in Managerial Economics
at Srinakharinwirot University

May 2010

Pichaya Polprach. (2010). Debt of Farm Households in Tombon Nongwhang, Amphoe Watthana Nakhon, Changwat Sa Kaeo. Master's Project, M.Econ. (Managerial Economics). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Dr. Jirawat Jaroensathapornkul.

The aim of this research is to study the debt of agriculturist's household and the relationship of economic variable and debt of agriculturist's household in Tumbol Nongwang Amphur Wattana-nakorn Sakaew province by using primary data that was gathered from interview. The researcher selected random sampling to select the sample from the 2 villages which have the lowest revenue, total 50 samples. Then, the researcher used accidental random sampling and gather data from interview. In order to analyze the relationship, Chi-squared had been selected to use in this research. We found that formal debt and informal debt would be around 47,667 baht and 25,357 baht per household, respectively. Interest rate of formal loan was 7 percent per year. However, agriculturist would settle for their informal debt by their crop after harvest. The cause of debt is deficit from selling their crop, revenue was not enough to support their expense. The most of expense would be paid for their consumption, medical treatment expense and tuition fee. The result from the relationship analysis is that the children member of householder were related to their formal and informal debt with statistical significance while age and marriage status of householder were related to informal debt with statistical significance. The research suggested that government should promote a policy that is concerned accountancy to all household and support the career that those local agriculturist have proficiency such as fish breeding, carpentry and etching. Further, government should provide lecturer who can teach and help agriculturist to reduce the cost of agriculture by teaching them to do their own muck, to suggest them the natural method to do agriculture in order to reduce chemical product using.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และ
คณะกรรมการสอบได้พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง หนี้สินของครัวเรือนเกษตรในตำบลหนองแขวง
อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ของ พิชญา ผลปราชญ์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....

(อาจารย์ ดร. จีรวัฒน์ เจริญสถาพรกุล)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร. อ้อทิพย์ ราษฎร์นิยม)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(อาจารย์ ดร. จีรวัฒน์ เจริญสถาพรกุล)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รวิพรรณ สาลีพล)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์ ดร.รัชพันธุ์ เขยจิตร์)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีสำนักวิชาเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ

(รองศาสตราจารย์ ดร. เรณู สุขารมณ์)

วันที่ เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2553

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาในการให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจาก ดร.จิรวรรณ เจริญสถาพรกุล ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการทำวิจัยนี้ทุกขั้นตอน อีกทั้งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำวิจัยและทำให้ผู้วิจัยรู้ถึงคุณค่าของงานวิจัยที่จะทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีคุณค่ามากขึ้น และท่านยังเป็นแบบฉบับของอาจารย์ที่ทุ่มเทให้กับศิษย์และงานด้านวิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้รองศาสตราจารย์ ดร.อรรถิพย์ ราษฎร์นิยม ประธานคณะกรรมการสอบปากเปล่า และผู้ช่วยศาสตราจารย์ รวิพรรณ สาลีผล และ ดร.รัชพันธุ์ เชนจิตร กรรมการสอบปากเปล่า ที่ได้เสียเวลาอันมีค่ารวมทั้งให้คำแนะนำเพิ่มเติมอันมีค่ายิ่งสำหรับการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรเศรษฐศาสตร์การจัดการ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยรู้ว่าการศึกษในระดับปริญญาโทของผู้วิจัยนั้นมีได้สิ้นสุดลงเพียงการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลงได้ หากผู้วิจัยได้ซึมซับเอากระบวนการเรียนรู้ที่จุดประกายขึ้นในระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมา ให้กลายเป็นการเรียนรู้ที่ต้องสืบเนื่องต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด หากแต่ต้องนำความรู้นั้นไปเป็นประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นต่อไปอีกด้วยจึงจะสมตามเจตนารมณ์เศรษฐศาสตร์การจัดการอย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแขว่ง เกษตรอำเภอดอนจาน และที่ว่าการอำเภอดอนจาน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการใช้สถานที่เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย นอกจากนี้ยังขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ในสำนักงานทุกท่านที่เอื้อเฟื้อและเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ รวมทั้งเกษตรกรทุกท่านที่สละเวลาตอบแบบสัมภาษณ์อันมีประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย ขอขอบคุณท่านผู้เขียนตำรา ท่านเจ้าของความคิด ท่านเจ้าของบทความต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งอ้างอิงแนวคิด ที่ใช้ในการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

ที่สำคัญท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่มอบโอกาสการศึกษา และผู้ซึ่งอยู่เบื้องหลังความสำเร็จทั้งปวงของการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของผู้วิจัย ผู้ซึ่งคอยให้กำลังใจ คำสั่งสอน รวมทั้งสนับสนุนในด้านการศึกษาให้แก่ผู้วิจัยอย่างดียิ่งตลอดมา และขอบคุณญาติพี่น้อง และเพื่อนๆ ซึ่งคอยเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอดระยะเวลาที่ทำงานวิจัย จนสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

พิชญา ผลปราชญ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
สภาพทั่วไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และหนี้สินของเกษตรกร.....	9
ทฤษฎีการบริโภคข้ามเวลา.....	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	26
การกำหนดกลุ่มประชากรและการเลือกตัวอย่าง.....	26
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	29
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	30
การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	30
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	58
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
อภิปรายผล.....	62
ข้อเสนอแนะ.....	64

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	66
ภาคผนวก.....	70
ภาคผนวก ก.....	71
ภาคผนวก ข.....	75
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	82

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ช่องว่างความยากจน ความรุนแรงของปัญหาความยากจนและสัดส่วนของคนจน ปี 2547- 2550.....	1
2 ตัวชี้วัดในแผนที่ความยากจนด้านรายได้ในจังหวัดสระแก้ว ปี 2550.....	3
3 เปรียบเทียบหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนของจังหวัดสระแก้วปี 2547/49 – 2549/50....	11
4 รายรับ-รายจ่าย และหนี้สินด้านการเกษตร จากบัญชีครัวเรือนในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ปี 2552.....	12
5 สรุปงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพหนี้สินมี 2 ระดับ คือระดับครัวเรือน และระดับมหภาค.....	24
6 รายได้เฉลี่ยต่อปีต่อครัวเรือนในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ปี2552.....	27
7 กลุ่มเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้วปี 2552.....	27
8 ข้อมูลคุณลักษณะครัวเรือนเกษตรกรตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	35
9 ค่าความถี่และค่าร้อยละลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตรตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	37
10 แนวโน้มการก่อหนี้ของเกษตรกรตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้วในปีเพาะปลูก 2552/2553.....	38
11 ค่าความถี่และค่าร้อยละการเป็นหนี้ในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	39
12 ค่าความถี่และอันดับ สาเหตุที่ต้องมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	40
13 ค่าความถี่และค่าร้อยละ ข้อมูลเกี่ยวกับการกู้ในระบบของครัวเรือนเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	42
14 ค่าความถี่และค่าร้อยละ การเป็นหนี้จากแหล่งเงินกู้นอกระบบ ของ ครัวเรือนเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	42
15 ค่าความถี่และค่าร้อยละ ข้อมูลเกี่ยวกับการกู้นอกระบบของครัวเรือนเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว	43
16 อัตราดอกเบี้ยในการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกระบบของครัวเรือนเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	44

บัญชีตาราง(ต่อ)

ตาราง		หน้า
17	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบกับเพศของหัวหน้าครัวเรือน.....	45
18	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับอายุของครัวเรือน.....	46
19	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับสภาพสมรสของครัวเรือน.....	47
20	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับจำนวนบุตรของหัวหน้า ครัวเรือน.....	48
21	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับการศึกษาของหัวหน้า ครัวเรือน.....	49
22	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับอาชีพรองของหัวหน้า ครัวเรือน.....	50
23	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับจำนวนขนาดดินที่ใช้ทำ การเกษตร.....	51
24	ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับการเป็นเจ้าของที่ดิน.....	52
25	แสดงค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างรายได้และการเป็นหนี้.....	52
26	แสดงค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างอัตราดอกเบี้ยและการเป็นหนี้.....	53
27	แสดงจำนวน และร้อยละอัตราดอกเบี้ยกับการเป็นหนี้.....	55
28	การศึกษาความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างการเป็นในระบบและหนี้นอกระบบ คุณลักษณะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตร.....	61

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กราฟรายได้ รายจ่ายและจำนวนหนี้สินของครัวเรือนไทย ปี2541 -2550.....	2
2 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
3 เส้นงบประมาณของการบริโภคข้ามเวลาของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว	15
4 เส้นความพอใจเท่ากันของการบริโภคข้ามเวลาของเกษตรกร ในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	17
5 แสดงดุลยภาพการกู้ยืมของเกษตรกรใน ตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	18
6 การเปลี่ยนแปลงเส้นงบประมาณเมื่ออัตราดอกเบี้ย.....	19
7 แสดงการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อพฤติกรรม การบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม.....	20
8 แสดงการเพิ่มขึ้นของดอกเบี้ยต่อพฤติกรรมการบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่ เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม.....	21
9 การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง.....	28
10 แสดงการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อพฤติกรรม การบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม.....	53
11 แสดงการเพิ่มขึ้นของดอกเบี้ยต่อพฤติกรรมการบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่ เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม.....	54
12 วงจรการเป็นหนี้สินของเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.....	57

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

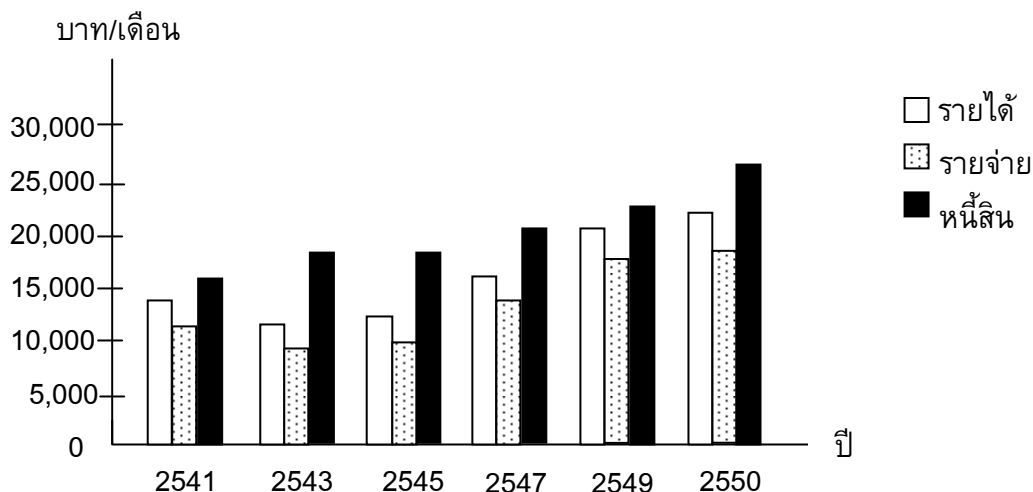
สถานการณ์เศรษฐกิจและสังคมโลกในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจโลกที่ตกต่ำ ปัญหาการว่างงาน และความไม่มั่นคงทางการเมืองของรัฐบาลไทยส่งผลทำให้มาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนไทยทั่วประเทศลดต่ำลง เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีค่าครองชีพที่สูงขึ้นสาเหตุเกิดจากสินค้ามีราคาแพงขึ้นแต่ค่าเงินบาทกลับลดต่ำลงทำให้อำนาจในการซื้อสินค้าเพื่อนำมาอุปโภคบริโภคลดลง ดังนั้นเพื่อรักษาระดับความต้องการของตนจึงจำเป็นต้องมีการใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นเกินกว่ารายได้ของตนเองในที่สุดก่อให้เกิดภาวะหนี้สินตามมา ในปี 2550 พบว่าครัวเรือนมีหนี้สินร้อยละ 63.3 และจำนวนหนี้สินโดยเฉลี่ยเท่ากับ 116,681 บาทต่อครัวเรือน นอกจากนี้ระดับหนี้สินครัวเรือนและปัญหาความยากจนในประเทศก็ปรับตัวสูงขึ้นทุกๆ ปี จึงส่งผลให้เกิดช่องว่างความยากจนอีกทั้งยังเกิดความรุนแรงของปัญหาความยากจนตามมา เช่น ปัญหาด้านสุขภาพร่างกายและปัญหาด้านสุขภาพจิตเกิดภาวะความเครียด (ตาราง 1) พบว่า เส้นความยากจนเพิ่มขึ้นจากปี 2549 เท่ากับ 1,386 บาทต่อคนต่อเดือน และปี 2550 เท่ากับ 1,443 บาทต่อคนต่อเดือน ความรุนแรงของปัญหาความยากจนปี 2550 เพิ่มขึ้นจากปี 2549 เท่ากับร้อยละ 0.12 และสัดส่วนของคนจนในปี 2550 เพิ่มขึ้นจาก ปี 2549 เท่ากับร้อยละ 1.07 นั้นแสดงให้เห็นว่าคนไทยมีฐานะยากจนลงนั่นเอง(สำนักงานสถิติแห่งชาติ.2550:ออนไลน์)

ตาราง 1 ช่องว่างความยากจน เส้นความยากจน และสัดส่วนคนจนปี 2547- 2550

ปี	2547	2548	2549	2550
ช่องว่างของความยากจน(ร้อยละ)	2.75	2.01	1.45	1.81
ความรุนแรงของปัญหาความยากจน(ร้อยละ)	0.81	0.56	0.41	0.53
เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	1,190	1,242	1,386	1,443
สัดส่วนคนจน(ร้อยละ)	14.93	11.16	8.48	9.55
จำนวนคนจน (ล้านคน)	9.1	7	5.4	6.1
ประชากรทั่วประเทศ (ล้านคน)	61.2	62.9	63.4	63.9

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2550) .ผลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนปี2550. (ออนไลน์).

เมื่อเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินต่อรายได้ พบว่า คราวเรือนทั่วประเทศตั้งแต่ปี 2541-2550 มีรายได้เฉลี่ยใกล้เคียงกับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพและพบว่า รายได้และค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ปี 2545-2550 เพิ่มขึ้น คือรายได้เฉลี่ยเพิ่มจาก 13,736 เป็น 18,660 บาทและค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพิ่มจาก 10,889 เป็น 14,500 บาทตามลำดับ และรายได้สูงกว่าค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพเท่ากับ 4,160 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณ 1,300 บาทต่อคน ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการชำระหนี้ซึ่งเกิดจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงินต่าง ๆ รวมทั้งหนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมเงินในระบบทำให้คนส่วนใหญ่เหลือเงินเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันไม่เพียงพอกับความต้องการส่งผลให้ ในปี 2550 มีปริมาณหนี้สินเฉลี่ยเท่ากับ 25,000 บาทต่อเดือน ซึ่งปรับตัวเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 20,000 บาทต่อเดือน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ สาเหตุจากสถานการณ์ภาวะเศรษฐกิจที่มีการชะลอตัวลงส่งผลให้ราคาสินค้า ราคาน้ำมันแพงขึ้น และอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้นดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รายได้ รายจ่ายและจำนวนหนี้สินของเกษตรกรไทย ปี2541-2550

ที่มา:สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2551).ผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2550.(ออนไลน์).

ปัจจุบันประเทศไทยมีครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนลดลง เนื่องจากมีประชากรเพิ่มมากขึ้นแต่เนื้อที่มีขนาดเท่าเดิม ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีรายได้หลักมาจากผลผลิตทางการเกษตรซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ในบางปีเกษตรกรต้องประสบกับภาวะฝนทิ้งช่วงราคาสินค้าเกษตรตกต่ำอย่างรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง แม้ว่าผลผลิตทางการเกษตรจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี แต่จำนวนหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรก็เพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งหนี้สินส่วนใหญ่ของเกษตรกรเป็นหนี้ในระบบซึ่งเกิดจากการกู้ยืมเงินจากสถาบันต่าง ๆ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อ

การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส) เป็นแหล่งเงินทุนหลักของเกษตรกร ดังนั้นจากการที่เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายจ่ายทำให้รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายซึ่งเกิดจากการกู้ยืมเป็นสาเหตุทำให้เกิดหนี้สิน นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ไม่สามารถกู้เงินในระบบได้เพราะขาดหลักทรัพย์ หรือผู้ค้ำประกันก็ต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบแทนทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้นจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ.2550 ทัวราชอาณาจักร สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนทั่วประเทศที่เป็นหนี้เท่ากับ 11,506,100 ครัวเรือน โดยครัวเรือนส่วนใหญ่ที่เป็นหนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรซึ่งมีหนี้เท่ากับ 3,278,800ครัวเรือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ.2551:ออนไลน์)นอกจากนี้ระดับหนี้สินครัวเรือน นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มของเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่ที่เป็นเจ้าของที่ดินมีหนี้ในระบบเท่ากับ 79,846 บาท หนี้ในระบบเท่ากับ 5,076 บาท ในขณะที่กลุ่มของเกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้เช่าที่ดินมีหนี้ในระบบเท่ากับ 96,707 บาท หนี้ในระบบเท่ากับ 8,249 บาท จะเห็นได้ว่ากลุ่มของเกษตรกรซึ่งเป็นผู้เช่าที่ดินจะมีต้นทุนในการผลิตที่สูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินส่งผลให้มีหนี้สินสูงขึ้นและยังมีหนี้ค้างชำระเพิ่มขึ้นตามมาเนื่องจากเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายสูงทำให้ความสามารถในการชำระหนี้ลดลง จังหวัดสระแก้ว จัดได้ว่าเป็นจังหวัดใหม่ที่ยังขาดการพัฒนาเช่น การศึกษา สาธารณสุข และสวัสดิการต่าง ๆ ยังไม่พัฒนาเท่าที่ควรซึ่งเป็นปัจจัยทำให้พื้นที่ดังกล่าวพัฒนาล่าช้าประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเกษตรกรมีฐานะยากจน มีหนี้สินมากจึงทำให้ ในปี2550 จังหวัดสระแก้วมีจำนวนคนยากจนเป็นอันดับ 2 ของภาคกลาง ซึ่งมีรายได้เฉลี่ย 43,503.77 บาทต่อปี รองจากจังหวัดสมุทรสงคราม มีรายได้เฉลี่ยเพียง 41,131.29 บาทต่อปี

ตาราง 2 ตัวชี้วัดในแผนที่ความยากจนด้านรายได้ในจังหวัดสระแก้ว ปี 2550

จังหวัด/อำเภอ	รายได้เฉลี่ย คน/เดือน/บาท	สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	ช่องว่างความ ยากจน (ร้อยละ)	ความรุนแรงของ ความยากจน(ร้อยละ)
สระแก้ว	4,148	31.5	12.0	6.5
เมืองสระแก้ว	7,497	11.6	3.3	1.5
คลองหาด	3,975	24.2	8.0	3.8
ตาพระยา	1,707	68.0	33.3	20.9
วังน้ำเย็น	4,394	26.1	9.9	5.3
วัฒนานคร	3,098	37.0	13.3	7.0
อรัญประเทศ	3,935	26.1	7.8	3.7
เขาฉกรรจ์	2,921	39.6	15.6	8.2
กิ่ง อ.โคกสูง	3,209	34.1	11.6	5.7
กิ่ง อ.วังสมบูรณ์	5,005	20.9	6.2	2.7

ที่มา:สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2551).ผลสำรวจสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี2550.(ออนไลน์).

ตัวชี้วัดในแผนที่ความยากจนด้านรายได้ของภาพรวมในจังหวัดสระแก้วปี 2550 (ตาราง2) พบว่าประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดมีรายได้เพียง4,148บาทต่อคนต่อเดือน สัดส่วนคนร้อยละ31.5 ช่องว่างความยากจนร้อยละ 12 และความรุนแรงของความยากจนร้อยละ 6.5ทำให้ทราบว่า ตำบลหนองแวงก็เป็นอีกตำบลหนึ่งในจังหวัดสระแก้วที่ประชากรในอำเภอส่วนใหญ่มีรายได้น้อย

การศึกษาในครั้งนี้เลือกศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งหนี้สินในระบบของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว เนื่องจากปัจจุบันเกษตรกรในตำบลนี้มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนเพียง1,624 บาท ซึ่งต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับตำบลอื่นในอำเภอวัฒนานคร (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวัฒนานคร,2551)เนื่องจากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การทำนาเพียงอย่างเดียวและทำนาได้ปีละ1ครั้งเท่านั้นทำให้รายได้หลักของประชากรที่ตำบลนี้จึงขึ้นอยู่กับอาชีพการทำนาเป็นหลัก และภูมิประเทศมีลักษณะเป็นดินทรายจึงไม่ค่อยอุ้มน้ำและการทำนายังเป็นแบบพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติเนื่องจากยังไม่มีระบบชลประทานในการปลูกข้าวจึงไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรเกษตรกรส่วนใหญ่จึงประสบกับปัญหาการขาดทุนบ่อยครั้งเนื่องจากต้องลงทุนสูงแต่บางครั้งราคาข้าวไม่แพง ดังนั้นทำให้ชาวนาต้องเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้นทั้งหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบอีกทั้งสภาพเศรษฐกิจของประชากรส่วนมากมีฐานะยากจนเป็นทุนเดิมเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยและการเป็นหนี้สินเรื้อรัง

ดังนั้นเกษตรกรในตำบลหนองแวงอำเภอวัฒนานครจังหวัดสระแก้วมีสภาพหนี้สินอย่างไร และมีปัจจัยใดที่ส่งผลกระทบต่อการเป็นหนี้สินของเกษตรกรเหล่านั้นอย่างไร

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพหนี้สินของเกษตรกร ใน ต.หนองแวง อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเศรษฐกิจสังคม และการเป็นหนี้สินของเกษตรกร

ความสำคัญของการวิจัย

จากการวิจัยสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรสภาพหนี้สินของเกษตรกร และในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว จะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สิน และการวางแผนแก้ปัญหาหนี้สินซึ่งผลจากการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อในห้องที่ทำการศึกษา ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนลดภาระหนี้สินของเกษตรกรโดยการเพิ่มรายได้ให้มากกว่ารายจ่าย และเป็นประโยชน์ทางอ้อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่สำนักงานเกษตรอำเภอวัฒนานคร สำนักงานเกษตรจังหวัดและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ครั้วเรือนเกษตรกรซึ่งเป็นเกษตรกร ในตำบลหนองแขวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว มีทั้งหมด 2 หมู่บ้านและมีจำนวนครั้วเรือน 10 ครั้วเรือน โดยศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม โดยทั่วไป และสภาพหนี้สินในระบบของเกษตรกร ซึ่งใช้เวลาในการศึกษาครั้งนี้ ตั้งแต่ เดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2552 ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างจะกล่าวไว้ในบทที่ 3

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้เก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพหนี้สิน รายได้ รายจ่าย การออมตลอดจนการกู้ยืมได้จากการใช้ แบบสอบถามสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ครั้วเรือน ครั้วเรือนในท้องที่ ตำบลหนองแขวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ปี2552
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ซึ่งรวบรวมจากเอกสาร วารสารวิชาการ รายงานผลการวิจัย รายงานประจำปี วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานต่างๆได้แก่กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานสถิติแห่งชาติ และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

นิยามศัพท์เฉพาะ

ครั้วเรือนเกษตรกร หมายถึง ครั้วเรือนเกษตรกรที่แบ่งครั้วเรือนตามสถานะเศรษฐกิจและสังคม ประเภทกลุ่มผู้ถือครองทำการเกษตร ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่เป็นของตนเอง กลุ่มผู้ถือครองทำการเกษตรซึ่งที่ดินส่วนใหญ่เช่าผู้อื่น และกลุ่มคนงานเกษตร

รายได้ของครั้วเรือน หมายถึง รายได้ของครั้วเรือนต่อปีของคนในครั้วเรือนที่เป็นเงินสด สิ่งของและทรัพย์สินอื่น ๆ โดยตีราคาในปีที่ศึกษาตามราคาในท้องถิ่น

รายได้ในภาคการเกษตร หมายถึง รายได้ในภาคการเกษตรต่อปีของคนในครั้วเรือนที่เป็นเงินสด สิ่งของและทรัพย์สินอื่น ๆ จากพืชสัตว์และผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพืชหรือสัตว์ โดยคิดตามราคาท้องถิ่น

รายได้นอกภาคการเกษตร หมายถึง รายได้นอกภาคการเกษตรต่อปีของคนในครั้วเรือนที่เป็นเงินสด สิ่งของและทรัพย์สินอื่น ๆ เช่น การรับจ้าง ค่าขาย โดยคิดตามราคาท้องถิ่น

รายจ่ายของครั้วเรือน หมายถึง รายจ่ายของครั้วเรือนต่อปีของคนในครั้วเรือนที่เป็นเงินสดสิ่งของหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ครั้วเรือนจ่ายจำหน่ายออกไป ในปีการศึกษาถ้าเป็นสิ่งของคิดตามราคาท้องถิ่น

รายจ่ายในภาคการเกษตร หมายถึง รายจ่ายในภาคการเกษตรต่อปีของคนในครัวเรือนที่ใช้จ่ายไปในกิจกรรมทางการเกษตร เช่น เงินลงทุนเพื่อการผลิตทางการเกษตร การซื้อพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ปุ๋ย เครื่องจักร เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรอื่นๆ

รายจ่ายนอกภาคการเกษตร หมายถึง รายจ่ายนอกภาคการเกษตรต่อปีของคนในครัวเรือนเพื่อการดำรงชีพได้แก่การอุปโภคเช่น ซื้ออาหาร เสื้อผ้ายารักษาโรค สร้างซ่อมแซมที่อยู่อาศัย รวมทั้งการลงทุนประกอบกิจกรรมหารายได้ เช่น ลงทุนค้าขาย และค่าจ้างแรงงาน

ทรัพย์สินของครัวเรือน หมายถึง ทรัพย์สินของครัวเรือนที่คำนวณตามราคาซื้อหรือปลูกสร้างกรณีที่ดินคิดราคาปัจจุบันในท้องถิ่นที่ตนเองตั้งอยู่ โดยตีราคาในวันที่ย่อออกสำรวจ

การถือครองที่ดิน หมายถึง จำนวนของการคงสิทธิบนผืนดิน ได้แก่ เป็นที่ดินของตนเอง เช่าผู้อื่น ที่ดินหลวง หน่วยเป็นไร่

- ที่ดินของตนเอง หมายถึง การเป็นเจ้าของที่ดินโดยมีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายมีหนังสือสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น โฉนดที่ดิน หนังสือรับรองเข้าทำประโยชน์

- ที่ดินเช่าผู้อื่น หมายถึง ที่ดินที่บุคคลในครัวเรือนเข้าทำประโยชน์หรือเข้าครอบครองต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของที่ดินซึ่งค่าตอบแทนนี้อาจจ่ายเป็นเงินสด หรือผลผลิตอย่างใดอย่างหนึ่งตามแต่จะตกลงกัน

ปริมาณเงินออม หมายถึง เงินออมเป็นจำนวนเงินสดที่ฝากไว้กับสหกรณ์กลุ่มเกษตรกร หรือ ฝากไว้กับธนาคารพาณิชย์ของคนในครัวเรือนทั้งหมด ในวันที่ย่อออกสำรวจ

หนี้สินของเกษตรกร หมายถึง หนี้สินของเกษตรกรซึ่งเป็นจำนวนเงินที่เกษตรกรเป็นหนี้ใน พ.ศ. 2552 ซึ่งประกอบด้วยหนี้ในระบบได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) สหกรณ์การเกษตรให้กู้ยืมให้เป็นทุนต่อไป กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกรและต้องชำระคืนต่อผู้ให้กู้และรวมทั้งยังคงค้างชำระทั้งหมดหรือบางส่วนในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา และหนี้นอกระบบซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนอื่นๆ ที่ไม่ได้เป็นสถาบันการเงินในระบบ ได้แก่ นายทุนท้องถิ่น ญาติพี่น้อง พ่อค้าคนกลาง และเพื่อนบ้าน

แหล่งเงินทุนในระบบ หมายถึง แหล่งเงินทุนในระบบที่มีการดำเนินธุรกิจโดยสถาบันการเงินต่าง ๆ ภายในขอบเขตของกฎหมายและจดทะเบียนตามกฎหมายมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติแตกต่างกันไป เช่น ธ.ก.ส. ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารอื่นๆ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ เป็นต้น

แหล่งเงินทุนนอกระบบ หมายถึง แหล่งเงินทุนนอกระบบที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นและความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น เช่น พ่อค้า นายทุน เพื่อนบ้าน เป็นต้น

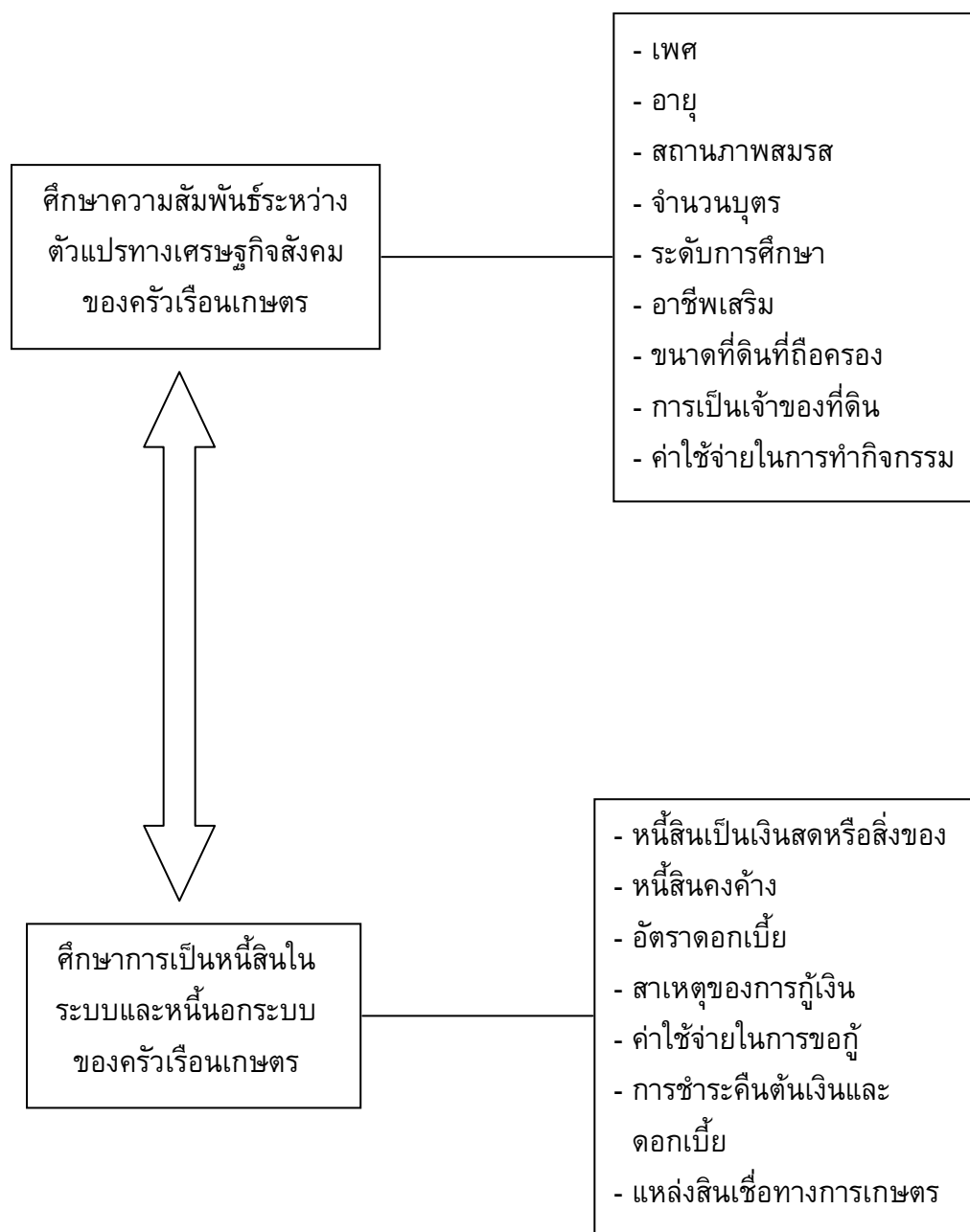
ประเภทเงินทุน หมายถึง เงินกู้ระยะสั้น ระยะปานกลาง เครดิตเงินสด ระยะยาว เพื่อการเกษตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตร

หนี้ค้างชำระ หมายถึง สินเชื่อการเกษตรที่เกษตรกรได้กู้ยืมไปเป็นค่าใช้จ่ายและลงทุนการเกษตร แล้วไม่สามารถนำเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย

อัตราดอกเบี้ย หมายถึง ผลตอบแทนที่เจ้าหนี้เรียกเก็บประจำปี คิดตามจำนวนเงินต้น 100 บาทที่เป็นเงินสด และสิ่งของโดยตีราคาตามราคาในท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพหนี้สินในระบบของตำบลหนองแวง อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมาพบว่าการศึกษาเศรษฐกิจ สังคม และสภาพหนี้สินของเกษตรกรทั้งในระดับครัวเรือน และระดับมหภาคนั้นจะทำให้ทราบถึงสภาพเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรด้าน รายได้ รายจ่าย และจำนวนหนี้สินและทำให้ทราบถึงสาเหตุการเกิดหนี้สิน การกู้ยืม และอัตราดอกเบี้ย ที่เกษตรกรจะใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการกู้ยืมจากสถาบันการเงินมาเพื่อลงทุนทำการเกษตรพิจารณาจำนวนเงินต้น อัตราดอกเบี้ย และหนี้ค้างชำระ เป็นสิ่งสำคัญดังนั้นเกษตรกรควรวางแผนในการใช้จ่าย การกู้ยืมเงิน การออม ตลอดจนการชำระหนี้ของตนเองอย่างไร เพื่อให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งจะช่วยลดภาระหนี้สินของเกษตรกร ดังนั้นเกษตรกรควรวางแผนการกู้ยืมเงินเพื่อลงทุนทำการเกษตรและการชำระหนี้ค้างอย่างไรบ้าง เพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้นกว่ารายจ่าย และเกิดภาวะหนี้สินที่น้อยที่สุด ผู้วิจัยจึงสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำแนกเป็นหัวข้อดังนี้

1. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และหนี้สินของเกษตรกร ในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว
2. การประยุกต์ทฤษฎีการบริโภคเข้ามาเพื่ออธิบายการเป็นหนี้สินของเกษตรกร
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ
 - 3.1 งานวิจัยหนี้ในระดับครัวเรือน
 - 3.2 งานวิจัยหนี้ในระดับมหภาค

1. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม และหนี้สินของเกษตรกร ในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว (สำนักงานสถิติจังหวัดสระแก้ว.2550: ออนไลน์ และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว.2552:อัดสำเนา)

จังหวัดสระแก้วมีภูมิประเทศพื้นส่วนใหญ่เป็นดินทรายไม่ค่อยอุ้มน้ำประกอบกับไม่มีแหล่งน้ำชลประทานน้อยดังนั้นการเพาะปลูกจึงพึ่งพาน้ำฝนจากธรรมชาติ บางครั้งเกษตรกรต้องประสบกับภาวะฝนทิ้งช่วงเกิดฝนแล้งทำให้เกษตรกรต้องขาดทุนในที่สุดเกิดปัญหาหนี้สินตามมาส่งผลให้คุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรในจังหวัดสระแก้วมีมาตรฐานต่ำในปี 2550 ครัวเรือนในจังหวัดสระแก้วมีหนี้สินเฉลี่ย 101,281 บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณ4.7เท่าของรายได้ (ซึ่งหนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้สินเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งมีจำนวนถึง 59,128บาทหรือ คิดเป็นร้อยละ 58.4 ของหนี้สินทั้งสิ้น ส่วนที่เหลืออีก 42,153 บาทหรือ ร้อยละ 41.6 เป็นหนี้ที่ใช้ในการทำเกษตร และหนี้อื่นๆ (เช่น หนี้จากการค้าประกันบุคคลอื่น หนี้ค่าปรับ หรือค่าชดเชยค่าเสียหาย เป็นต้น เมื่อพิจารณาตามแหล่งเงินกู้ พบว่า ร้อยละ90.5 หรือประมาณ 91,665 บาท ของจำนวนเงินที่เป็นหนี้ในระบบที่เหลืออีก 9,617บาทหรือร้อยละ9.5 เป็นหนี้นอกระบบ ปัจจัยที่สำคัญที่นำไปสู่ความยากจนและสภาพการเป็นหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสระแก้วโดยมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ขนาดของการถือครองทรัพยากรที่ดินของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสระแก้ว ทรัพยากรที่ดินเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับกิจกรรมทางการเกษตรของครัวเรือนซึ่งครัวเรือนที่ถือครองที่ดินจำนวนมากย่อมมีฐานของรายได้จากกิจกรรมการผลิตที่สูงกว่าครัวเรือนที่ถือครองที่ดินน้อย นอกจากนี้ขนาดของการถือครองที่ดินยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะของธุรกิจฟาร์ม ซึ่งขนาดของการถือครองที่ดินในขนาดที่ใหญ่ย่อมสะท้อนถึงขนาดของธุรกิจฟาร์มของครัวเรือนและรวมถึงอำนาจการต่อรองทางการตลาดของครัวเรือนที่ถือครองที่ดินขนาดใหญ่ซึ่งมีมากกว่าครัวเรือนที่ถือครองที่ดินขนาดเล็ก และทำให้มีผลต่อขนาดของรายได้ของฟาร์มและครัวเรือนตามมาพบว่า ครัวเรือน

เกษตรกรที่มีขนาดการถือครองที่ดินต่ำกว่า 10 ไร่ ในจังหวัดสระแก้วมีสัดส่วนความยากจนและเป็นหนี้สูงสุดส่วนขนาดการถือครองที่ดินระดับสูงกว่า 10 ไร่ ขึ้นไปก็จะมีสัดส่วนความยากจนหรือหนี้สินลดลงตามลำดับลักษณะดังกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าสาเหตุหนึ่งของความยากจนและการก่อภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดสระแก้วนั้นมีสาเหตุมาจากการถือครองที่ดินที่แตกต่างกันของเกษตรกร

2. แหล่งทรัพยากรน้ำชลประทาน

น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญสำหรับการทำเกษตรของครัวเรือนทรัพยากรน้ำประกอบด้วยแหล่งน้ำตามธรรมชาติจากปริมาณน้ำที่ตกลงมาจากแหล่งลำธารและลำคลองสาธารณะ จากบ่อบาดาล จากระบบชลประทานข้อมูลแหล่งน้ำที่นำมาใช้นี้เกี่ยวข้องกับการที่ครัวเรือนอาศัยแหล่งน้ำจากระบบชลประทาน และไม่ได้อาศัยแหล่งน้ำจากระบบชลประทาน การมีแหล่งน้ำจากระบบชลประทานจัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดการใช้ที่ดินอย่างเต็มที่โดยการปลูกพืชได้หลายครั้งในที่ดินเดิในรอบปี มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ และรวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพต่อหน่วยของที่ดินสูงขึ้น ซึ่งจะเป็นผลต่อรายได้ครัวเรือนตามมา ดังนั้นครัวเรือนเกษตรกรที่มีแหล่งน้ำชลประทาน และไม่มีแหล่งน้ำชลประทาน ซึ่งจะประกอบด้วยครัวเรือนที่มีการถือครองที่ดินต่างกัน ได้แก่ น้อยกว่า 10 ไร่, 10-29 ไร่, 30-59 ไร่ และ 60 ไร่ขึ้นไป พบว่าทุกขนาดของการถือครองที่ดินครัวเรือนที่มีแหล่งน้ำชลประทาน เช่น ครัวเรือนที่มีขนาดถือครองน้อยกว่า 10 ไร่ ในแหล่งชลประทานมีสัดส่วนความยากจนเท่ากับร้อยละ 36.62 เทียบเท่ากับร้อยละ 41.32 ในแหล่งที่ไม่มีน้ำชลประทาน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาแหล่งน้ำชลประทานช่วยกลดปัญหาความยากจนและภาวะหนี้สินของเกษตรกรได้

3. ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน

ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีผลต่อความยากจนและนำไปสู่ภาวะการเป็นหนี้สินที่แตกต่างกัน จะเห็นได้ว่ากลุ่มที่หัวหน้าครัวเรือนมีระดับการศึกษาต่ำจะมีสัดส่วนของครัวเรือนที่ยากจน หรือทำให้เกิดการก่อหนี้สินสูงกว่ากลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรที่มีระดับการศึกษาในระดับที่สูงจะมีสัดส่วนความยากจนหรือการก่อหนี้สินที่ต่ำกว่า พบว่า กลุ่มครัวเรือนในระดับการศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับมีสัดส่วนครัวเรือนยากจนร้อยละ 32.40 โดยสัดส่วนของครัวเรือนมีความยากจนและเป็นหนี้ลดลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ครัวเรือนที่มีการศึกษาต่ำกว่าภาคบังคับซึ่งมีอาชีพรับจ้าง และอาชีพทำการเกษตร จะเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนการเป็นหนี้สินที่สูงกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้นปัญหาดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อรายได้และความเป็นอยู่ของประชากร จะเห็นได้จากการตารางเปรียบเทียบ รายได้ ค่าใช้จ่ายและหนี้สินในครัวเรือน ซึ่งกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุดคือครัวเรือนลูกจ้างที่เป็นครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เพียง 5,654 บาท มีค่าใช้จ่าย 4,623 บาท แต่มีหนี้สินถึง 11,614 บาท ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มสูงจาก 8,540 บาท ในปี 2549 เป็น 9,975 บาท ในปี 2550 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 16.8 จะพบว่าครัวเรือนเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนเพิ่มสูงขึ้น ส่วนภาวะการเป็นหนี้สินของครัวเรือนมี

แนวโน้มเปลี่ยนแปลง เนื่องจากจำนวนเงินที่เป็นหนี้เฉลี่ยต่อครัวเรือนในจังหวัดสระแก้ว เพิ่มขึ้นจาก 88,116 บาทในปี 2549 เป็น 101,281 บาทในปี 2550 หรือมีหนี้สินเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.9 (ตาราง 3)

ตาราง 3 เปรียบเทียบหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนของจังหวัดสระแก้วปี 2547/49 – 2549/50

สถานะทางเศรษฐกิจสังคม	หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน			ร้อยละของการเปลี่ยนแปลง	
	2547	2549	2550	2547/49	2549/50
1. ผู้ถือครองทำการเกษตร					
- ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน	42,956	83,625	102,192	95	22
2. ผู้ดำเนินธุรกิจของตนเองที่ไม่ใช่					
การเกษตร	153,009	142,613	187,081	-6.8	31.2
3. ลูกจ้าง					
- ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ นักวิชาการ	97,577	376,269	430,880	285.6	15
และนักบริหาร					
- ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต	25,124	23,702	34,545	-5.7	45.7
4. ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงธุรกิจ	39,537	32,396	41,527	-18.1	28.2

ที่มา : สำนักงานสถิติจังหวัดสระแก้ว.(2551) .ผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนในจังหวัดสระแก้ว ปี 2550.(ออนไลน์)

ตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเดิมอยู่ในพื้นที่ของตำบลโนนหมากเค็ง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดปราจีน ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 31,387 ไร่ (51.2 ตารางกิโลเมตร) ด้านชลประทาน มีลำห้วยผ่าน 2 สายคือ ห้วยโหดใหญ่ กับ ห้วยมะโหดเล็ก และมีลำห้วยสายรอง 2 สายคือ ห้วยซังกับห้วยค่าง การทำนาปีละ 1 ครั้ง ใช้น้ำฝน ซึ่งมีจำนวนครัวเรือน 790 ครัวเรือน มีจำนวนคนทั้งหมด 3,349 คน (ชาย1,621 คนและ หญิง 1,728 คน) เกษตรกรส่วนใหญ่ในตำบลหนองแวงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม 80% อาชีพรับจ้าง 15% และอาชีพค้าขาย 5% ดังนั้นหนี้สินส่วนใหญ่เกิดมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากบัญชีครัวเรือน (ตาราง 4)

ตาราง 4 รายรับ-รายจ่าย และหนี้สินด้านการเกษตร จากบัญชีครัวเรือนในตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี คำนวณครัวเรือน 790 ครัวเรือน จำนวนคน 3,349 คน ปี 2552

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/ครัวเรือนปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
1. รายรับจากบัญชีครัวเรือน	87,441,678.00	110,685.67	26,109.79
2. รายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต			
- ค่าพันธุ์พืช/สัตว์	1,747,010.00	2,211.41	521.65
- ค่าสารเคมีเพื่อการเกษตร (ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ)	6,786,608.00	8,590.64	2,026.46
- ค่าจ้าง/ค่าแรงงาน/ค่าเช่า	5,519,374.00	6,986.55	1,648.07
- ค่าเครื่องจักรต่าง ๆ ค่าน้ำมันและอื่น ๆ	2,987,290.00	3,769.99	889.31
รวมรายจ่ายต้นทุนการผลิตทั้งหมด	17,031,282.00	21,558.58	5,085.48
3. หนี้สินจากบัญชีครัวเรือน	584,999.00	740.51	174.68
4. เงินออมจากบัญชีครัวเรือน	529,600.00	670.38	158.14

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชน.(2552).ผลจากการสำรวจจากบัญชีครัวเรือนในตำบลหนองแวงอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ปี 2552.

2. การประยุกต์ทฤษฎีการบริโภคข้ามเวลาเพื่ออธิบายการเป็นหนี้สินของเกษตรกร

จากศึกษาของ Williamson (2008) โดยจะนำทฤษฎีและแบบจำลองของการบริโภคข้ามเวลามาประยุกต์ใช้กับการเป็นหนี้สินของเกษตรกรตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พฤติกรรมของผู้บริโภคของเกษตรกรในแบบจำลองข้ามเวลานี้จะนำมาประยุกต์ใช้ในการบริโภคและการออม เรียกว่าเป็นการตัดสินใจเลือกในลักษณะข้ามเวลา(intertemporal choice) กล่าวคือการที่เกษตรกรจะเลือกระหว่างการบริโภคในปัจจุบันหรือการเก็บออมไว้บริโภคในอนาคต ทั้งนี้เราจะศึกษาว่าเกษตรกรจะแสวงหาความสุขสูงสุดจากการเลือกบริโภคในปัจจุบันและอนาคต ภายใต้งบประมาณที่จำกัดอย่างไร และเมื่อรายได้ปัจจุบันและอนาคตเปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมบริโภคเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรขณะเดียวกันรัฐบาลก็สามารถเลือกได้ว่าลดภาษีวันนี้แล้วไปเก็บเพิ่มขึ้นในอนาคต นั่นคือรัฐบาลก็สามารถก่อกำหนดในปัจจุบันแล้วไปใช้คืนในอนาคต โดยเก็บภาษีขึ้นตัวแปรที่สำคัญในการเลือกในลักษณะข้ามเวลา คือ อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง (Real interest rate) ซึ่งสะท้อนถึงราคาสินค้าที่ใช้ในการบริโภคในอนาคตโดยคิดอยู่ในรูปของสินค้าที่ใช้เพื่อการเกษตร เช่น

ปูย ยาปราบแมลง และวัชพืช เป็นต้นเพื่อการบริโภคในปัจจุบัน หรือตัวแปรที่แท้จริงดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาว่าเมื่ออัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงเปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมการบริโภคข้ามเวลาเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งจะมีผลทางการทดแทน (Substitution effect) และผลทางรายได้ (Income effect)

พฤติกรรมของเกษตรกรซึ่งจัดได้ว่าเป็นผู้บริโภคซึ่งมีชีวิตอยู่ 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงเวลาปัจจุบัน(Current period) และช่วงเวลาในอนาคต (Future period) ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้คือผู้บริโภคที่เป็นเกษตรกรในตำบลหนองแขง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้วได้แบ่งออกเป็น 6 หัวข้อที่สำคัญไว้ดังนี้

1. ผู้บริโภคซึ่งเป็นเกษตรกรในตำบลหนองแขง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว สมมติว่ามีผู้บริโภคซึ่งเป็นเกษตรกรมีจำนวน N คนในแบบจำลอง โดย ผู้บริโภคมีชีวิตอยู่ 2 เวลา คือ เวลาปัจจุบัน (Current period) และเวลาอนาคต (Future period) สมมติว่ารายได้เป็นตัวแปรภายนอก กล่าวคือเกษตรกรไม่จำเป็นต้องเลือกว่าจะพักผ่อนเท่าไร จะทำงานเท่าไร แต่เกษตรกรจะเลือกระหว่างการบริโภคในปัจจุบันและอนาคต โดยกำหนดให้ y และ y' คือรายได้ที่แท้จริงในปัจจุบันและอนาคตของเกษตรกรแต่ละคนตามลำดับ กำหนดให้ t และ t' คือภาษีแบบเหมาจ่าย (Lump-sum tax) ที่แท้จริงในปัจจุบันและอนาคตของเกษตรกรแต่ละคนตามลำดับ นอกจากนี้สมมติว่ารายได้แต่ละคนต่างกัน แต่เสียภาษีเท่ากันหมด ดังนั้นข้อจำกัดของเกษตรกรในเวลาปัจจุบันแสดงตามสมการข้างล่าง

$$c + s = y - t \quad \dots(1)$$

หมายความว่า การบริโภค (c) และการออมในปัจจุบัน (s) ต้องเท่ากับรายได้ที่จับจ่ายใช้สอยได้ (Disposable income: $y - t$) ตลอดจนสมมติว่าเกษตรกรไม่มีสินทรัพย์ใดๆติดตัวมาในช่วงเริ่มต้น

ถ้า $s > 0$ แสดงว่าเกษตรกรเป็นผู้ให้กู้เงิน (Lender) ในตลาดสินเชื่อและถ้า $s < 0$

แสดงว่าเกษตรกรเป็นู้กู้เงิน (Borrower) โดยสมมติว่าตราสารทางการเงินมีเพียงพันธบัตร(Bond) เท่านั้น ซึ่งพันธบัตรนี้ออกโดยเกษตรกรและรัฐบาล กล่าวคือผู้ให้กู้เงินก็จะซื้อพันธบัตรจากการออกของผู้กู้เงิน ทั้งนี้แบบจำลองสมมติว่าพันธบัตรทั้งหมดที่ออกโดยเกษตรกรจะไม่มี ความต่างกัน เนื่องจากไม่มีความเสี่ยงเลย เกษตรกรไม่เคยผิดชำระหนี้ แม้ว่าในความเป็นจริงตราสาร (Interest-bearing security) ที่ออกโดยรัฐบาลเท่านั้นที่ไม่มี ความเสี่ยง ยิ่งไปกว่านั้นแบบจำลองสมมติอีกว่า การซื้อขายพันธบัตรไม่มีการผ่านตัวแทนหรือสถาบันการเงินหรือธนาคารพาณิชย์พันธบัตรนั้นก็ เหมือนกับเป็นเอกสารที่สัญญาว่าในช่วงเวลาอนาคตผู้กู้จะจ่ายเงินต้นพร้อมผลตอบแทนให้ กล่าวคือถ้ากู้มาหนึ่งหน่วยสินค้ำปัจจุบัน เราจะคืนให้เท่ากับ $(1 + r)$ ในเวลาอนาคต ดังนั้นราคาสินค้ำ ในปัจจุบันเทียบกับอนาคตมีค่าเท่ากับ $\frac{1}{1+r}$ ซึ่งแบบจำลองสมมติอีกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เท่ากับ อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก จากจุดนี้ทำให้เราได้เงื่อนไขการบริโภคในอนาคตตามสมการข้างล่าง

$$c' = y' - t' + (1 + r)s \quad \dots(2)$$

เนื่องจากว่าช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิตแล้ว และแบบจำลองก็สมมติว่าไม่มี การเก็บมรดก ดังนั้นการบริโภคในช่วงเวลาอนาคตนี้ (c') จะเท่ากับรายได้ที่จับจ่ายใช้สอย ได้ ($y' - t'$) และเงินที่เพิ่มขึ้นจากการออมรวมกับดอกเบี้ย $(1 + r)s$ จากช่วงเวลาที่แล้วในกรณีที่ เกษตรกรรายนั้นเป็นคนออมเงินหรือให้กู้เงินนั่นเอง (Lender) หรือเป็นเงินที่เสียไป $(1 + r)s$ เนื่องจากการชำระหนี้สินพร้อมดอกเบี้ยที่เกิดจากการขอยืมในช่วงเวลาที่แล้ว สำหรับกรณีที่ เกษตรกรรายนั้นเป็นผู้กู้เงิน (Borrower) ดังนั้น เกษตรกรจะแสวงหาความสุขสูงสุดจากการเลือก การบริโภคในปัจจุบัน (c) และอนาคต (c') ภายใต้งบประมาณที่จำกัดตามสมการ (1) และ (2)

2. ข้อจำกัดงบประมาณตลอดชั่วชีวิตของผู้บริโภค(Consumer's lifetime budget constraint) ซึ่งเป็นเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา

เส้นงบประมาณของเกษตรกร โดยเราจะนำข้อจำกัดงบประมาณระหว่างช่วงเวลา ปัจจุบันและอนาคตมาเชื่อมกัน โดยตัวเชื่อมในสมการที่(1)และ(2)คือการออม (s) ดังนั้นจัดรูปสมการ ที่ (2) ใหม่ ตามสมการข้างล่าง

$$s = \frac{c' - y' + t'}{1 + r} \quad \dots(3)$$

นำสมการ (3) ไปใส่ในสมการที่ (1) จะได้

$$\begin{aligned} c + \frac{c' - y' + t'}{1 + r} &= y - t \\ c + \frac{c' - y' + t'}{1 + r} &= y + \frac{y'}{1 + r} - t - \frac{t'}{1 + r} \end{aligned} \quad \dots(4)$$

สมการที่ (4) หมายถึงข้อจำกัดงบประมาณตลอดชั่วชีวิตของเกษตรกร โดยแสดง

ถึงมูลค่าปัจจุบันของการบริโภค(Present value of lifetime consumption: $c + \frac{c' - y' + t'}{1 + r}$) ซึ่งคล้ายๆ กับว่าการบริโภคในอนาคตถูกลดค่ามาเป็นการบริโภคปัจจุบันด้วยอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง ขณะเดียวกันด้านขวามือของสมการก็คือ มูลค่าปัจจุบันของรายได้ที่จับจ่ายใช้สอยได้ เราเรียกรายได้ที่จับจ่ายใช้สอยนี้ว่า ความมั่งคั่งทั้งชีวิต (Lifetime wealth)ของเกษตรกรแสดงตามสมการ ข้างล่าง

$$we = y + \frac{y'}{1 + r} - t - \frac{t'}{1 + r} \quad \dots(5)$$

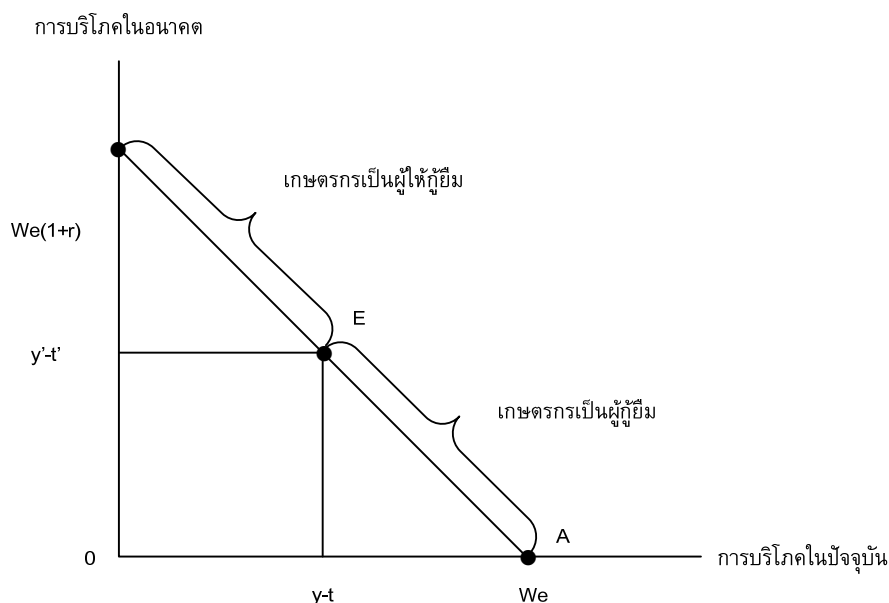
ดังนั้นสมการที่ (4) กลายเป็นสมการที่ 6 ตามสมการข้างล่าง

$$c + \frac{c' - y' + t'}{1+r} = we \quad \dots(6)$$

การสร้างเส้นกราฟของงบประมาณ โดยให้แกนตั้งเป็นการบริโภคในอนาคต (Future consumption) และแกนนอนเป็นการบริโภคในปัจจุบัน (Current consumption) ทำให้เราต้องจัดรูปสมการที่ (6) ใหม่เป็น ดังสมการข้างล่าง

$$c' = -(1+r)c + we(1+r) \quad \dots(7)$$

ถ้าเราพิจารณาสมการที่ (7) เปรียบเทียบกับรูปแบบสมการเส้นตรงทั่วๆไปคือ $y = mx + b$ ซึ่ง m หมายถึงความชัน และ b หมายถึง จุดตัดแกน y จะเห็นว่าเส้นงบประมาณมีความชันเท่ากับ $-(1+r)$ มีจุดตัดแกนตั้งเท่ากับ $we(1+r)$ และจุดตัดแกนนอนเท่ากับ we เนื่องจาก $0 = -(1+r)c + we(1+r) \Rightarrow c = we$

ภาพประกอบ 3 เส้นงบประมาณของการบริโภคข้ามเวลาของเกษตรกรในตำบลหนองแวง
อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา : ปรับปรุงมาจากงานของ Williamson (2008)

จุด E เรียกว่าทรัพยากรเริ่มต้น (Endowment point) ซึ่งเป็นจุดที่แสดงถึงเกษตรกรใน ต. หนองแวง อ.ดงหลวง จ.สุพรรณบุรี มีจำนวนทรัพยากรสินหรือมรดกเดิม ในช่วงนี้เกษตรกรจะไม่มี การผลิตสินค้าทางการเกษตรหรือการลงทุนใด ๆ ทำให้เกษตรกรยังไม่มีรายได้ส่งผลให้เกษตรกรยังไม่มี เงินออมเกิดขึ้น แต่จุดนี้จะพบว่าเกษตรกรมีทางเลือกในการบริโภคสามทาง คือ ทางเลือกที่หนึ่ง

เกษตรกรจะเลือกบริโภคทรัพย์สินที่ตนมีอยู่เดิม นั่นคือเกษตรกรจะใช้จ่ายตามจำนวนรายได้ที่ตนมีอยู่เท่านั้น ทางเลือกที่สองเกษตรกรจะเลือกเป็นผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ให้กู้ในช่วงเวลาปัจจุบัน และจะได้ดอกเบี้ยเพื่อเก็บออมจำนวนเงินนี้ไว้ใช้จ่ายในอนาคตเพิ่มมากขึ้น และทางเลือกที่สาม เกษตรกรจะเลือกกู้ยืมเงินมาใช้ในปัจจุบันซึ่งจะต้องเสียดอกเบี้ยทำให้เกษตรกรต้องจ่ายหนี้ในอนาคตเพิ่มมากขึ้นต่อไป

ช่วงที่เลยจุด E มาทางซ้ายมือ (ช่วง EB) ซึ่งแสดงว่าเกษตรกรใน ตำบลหนองแขวง อำเภอดงหลวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความต้องการที่จะเลือกที่จะไม่บริโภคเลยในปัจจุบัน แต่จะนำรายได้ในปัจจุบันทั้งหมด $(y - t)$ ไปให้สินเชื่อหรือปล่อยกู้ ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยเท่ากับ r บาทต่อปี ทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้มีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อไปใช้ในอนาคตเพิ่มมากขึ้นจากจุด E ถึง จุด B ซึ่งรายได้ทั้งหมดที่เกษตรกรได้รับในครั้งนี้เท่ากับรายได้ในอนาคตรวมกับผลคูณของรายได้ในปัจจุบันกับดอกเบี้ยในอนาคต $[(y - t)(1 + r)]$ บาทต่อปี-ช่วงที่เลยจุด E มาทางขวามือ (ช่วง EA) ซึ่งแสดงว่าเกษตรกรในตำบลหนองแขวง อำเภอดงหลวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีความต้องการบริโภคในปัจจุบันมากกว่ารายได้ที่มีอยู่ทำให้เกษตรกรต้องไปกู้ยืมเงินมาเพื่อการบริโภค สมมติว่าเกษตรกรสามารถกู้ยืมเงินมาได้สูงสุดเท่ากับ B บาท และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมเงินเท่ากับ r บาทต่อปี ดังนั้นจำนวนเงินที่เกษตรกรจะต้องจ่ายคืนในปีหน้าเท่ากับจำนวนเงินที่เกษตรกรกู้ยืมคูณกับอัตราดอกเบี้ยในอนาคต $(1 + r)B$ และจำนวนเงินที่เกษตรกรกู้ยืมมานั้นจะต้องไม่เกินรายได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นเกษตรกรจะกู้ยืมเงินได้สูงสุด $B = \frac{y' - t'}{1 + r}$ จากการกู้ยืมเงินของเกษตรกรจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นส่งผลให้การบริโภคในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้ว่าเกษตรกรจะเริ่มบริโภคตั้งแต่จุด E ไปจนถึงจุดตัดแกนนอนที่จุด A ซึ่งเท่ากับรายได้ในปัจจุบันรวมกับจำนวนเงินที่เกษตรกรกู้ยืมเงินมาเพื่อการใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน $[(y - t) + (y' + t') / (1 + r)]$

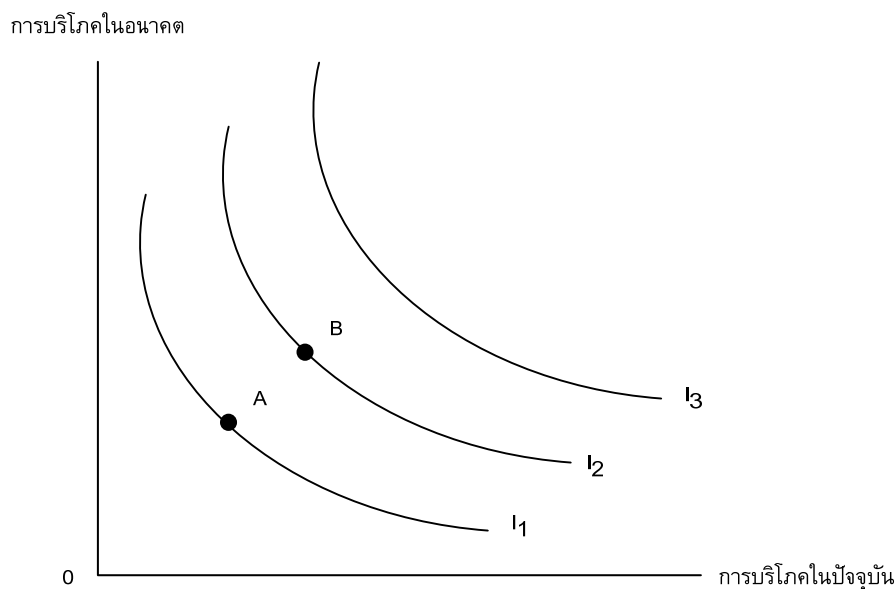
3. ความพอใจของเกษตรกร

ความสุขของเกษตรกรโดยผ่านเส้นความพอใจเท่ากันภายใต้ข้อสมมติ 3 ประการคือ

สินค้าปริมาณมากย่อมสนองความสุขให้กับเกษตรกรได้มากกว่าสินค้าที่มีปริมาณน้อย เนื่องจากมีเพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร ซึ่งการที่เกษตรกรตัดสินใจบริโภคสินค้าข้ามเวลาเกษตรกรจะเลือกบริโภคในปัจจุบันเพิ่มมากขึ้นหรือในอนาคตเพิ่มมากขึ้นนั้นย่อมทำให้เกษตรกรจะได้รับความสุขเพิ่มขึ้นด้วย

เกษตรกรจะมีความสุขมากขึ้นถ้าเกษตรกรสามารถเลือกบริโภคสินค้าที่หลากหลายชนิด ซึ่งในการตัดสินใจข้ามเวลานั้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มเกษตรกรมีพฤติกรรมที่จะรักษาความสม่ำเสมอของการบริโภค (Consumption smoothing) โดยเลือกบริโภคสินค้าที่สามารถทดแทนกันได้สินค้าของเกษตรกรที่ใช้เพื่อการบริโภคบริโภคในปัจจุบันและอนาคตเป็นสินค้าปกติ

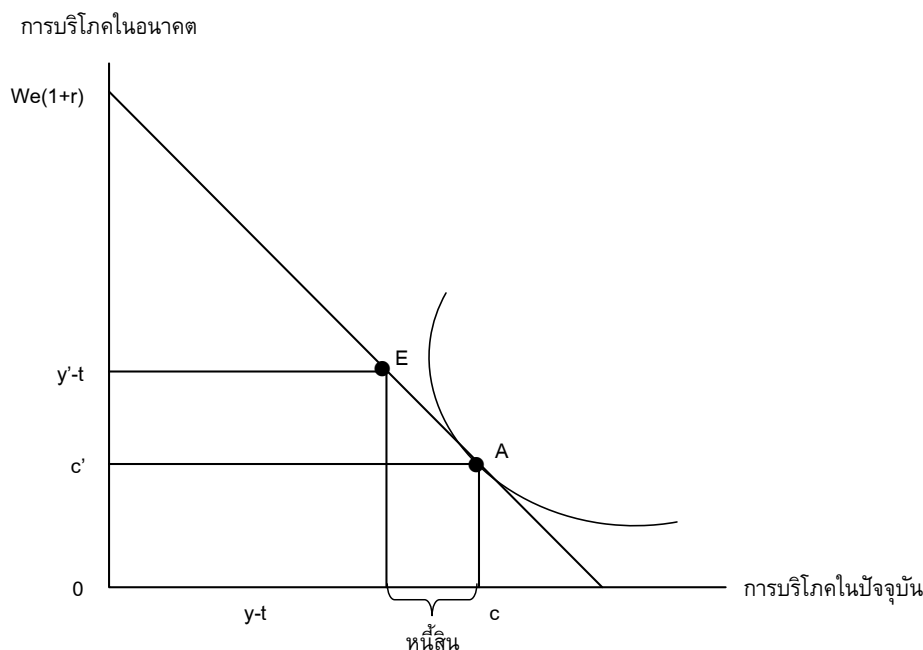
(Normal goods) นั้นแสดงให้เห็นว่าการที่รายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นในลักษณะที่เส้นงบประมาณเลื่อนไปทางขวาแบบขนาน จะส่งผลให้เกษตรกรจะเพิ่มการบริโภคทั้งในปัจจุบันและอนาคต จะเห็นได้จากภาพที่ 4 ข้างล่างนี้

ภาพประกอบ 4 เส้นความพอใจเท่ากันของการบริโภคข้ามเวลาของเกษตรกร ใน ตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสุพรรณบุรี

สมมติจุด A และ B แทนสินค้าปกติที่เกษตรกร ใน ตำบลหนองแวง ที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันซึ่งสินค้าทั้งสองชนิดนี้เกษตรกรจะซื้อมากขึ้นถ้ามีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าจุด A และ B เป็นจุดที่ปริมาณสินค้าที่บริโภคในปัจจุบันและอนาคตสนองความสุขให้เกษตรกรในระดับ I_1 และ I_2 ตามลำดับ

ความชันของเส้นความพอใจเท่ากัน (Indifference curve) แสดงถึงอัตราการทดแทนการบริโภคในอนาคตด้วยการบริโภคในปัจจุบัน (Marginal rate of substitution of future consumption by current consumption: $MRS_{C,C'}$) จากเส้นความพอใจเท่ากันของการบริโภคข้ามเวลาจะเห็นว่าเส้น I_2 จะอยู่สูงกว่า I_1 จะทำให้เกษตรกรเกิดความพอใจในการบริโภคการบริโภคสินค้า B มากกว่า การบริโภคสินค้า A และการเลือกบริโภคสินค้า B ของเกษตรกรจะเพิ่มมากขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นแต่ละเส้นความพอใจโค้งเข้าหาจุดกำเนิด (Convex to the origin) ซึ่งแสดงว่าสินค้า A และสินค้า B เป็นสินค้าที่ทดแทนกันไม่สมบูรณ์ (Imperfect Substitution) จะเห็นได้จากภาพประกอบที่ 4

ภาพประกอบ 5 แสดงดุลยภาพการกู้ยืมของเกษตรกรใน ตำบลหนองแขวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

4. ดุลยภาพการกู้ยืมของเกษตรกร

จุด E แสดง Endowment ซึ่งเป็นจุดที่แสดงถึงเกษตรกรในตำบลหนองแขวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว มีทรัพย์สินหรือการได้รับมรดกที่มีอยู่แล้ว จะเห็นได้ว่ารายได้ในปัจจุบันและอนาคตเท่ากับ $y - t$ และ $y' - t'$ ตามลำดับจุดนี้เกษตรกรจะยังไม่มีรายได้เกิดขึ้นเนื่องจากยังไม่มีการลงทุน

สมมติว่าสถาบันการเงินหรือธนาคารให้ผลตอบแทนแก่เกษตรกรน้อยลง ดังนั้นเกษตรกรที่ให้สินเชื่อหรือนำเงินไปฝากธนาคารก็จะได้รับดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำกว่าที่เกษตรกรตั้งใจเอาไว้ ทำให้เกษตรกรเกิดความไม่พอใจ ดังนั้นการกู้ยืมเงินของเกษตรกรย่อมทำให้เกษตรกรเกิดความพอใจมากกว่าการเก็บออมเงินเพื่อนำไปฝากธนาคาร ส่งผลให้เกษตรกรเลือกที่จะบริโภคมากกว่ารายได้ที่เกษตรกรใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน นั่นคือเกษตรกรจะแสวงหาความสุขสูงสุดโดยจะเลือกจุดสัมผัสระหว่างเส้นความพอใจ และเส้นงบประมาณเลือกตั้งแต่จุด E ไปทางขวามือแสดงถึงการที่เกษตรกรเลือกบริโภคในปัจจุบันเพิ่มมากกว่าการบริโภคในอนาคตสุดท้ายก็จะทำให้เกษตรกรมีเงินออมน้อยลง

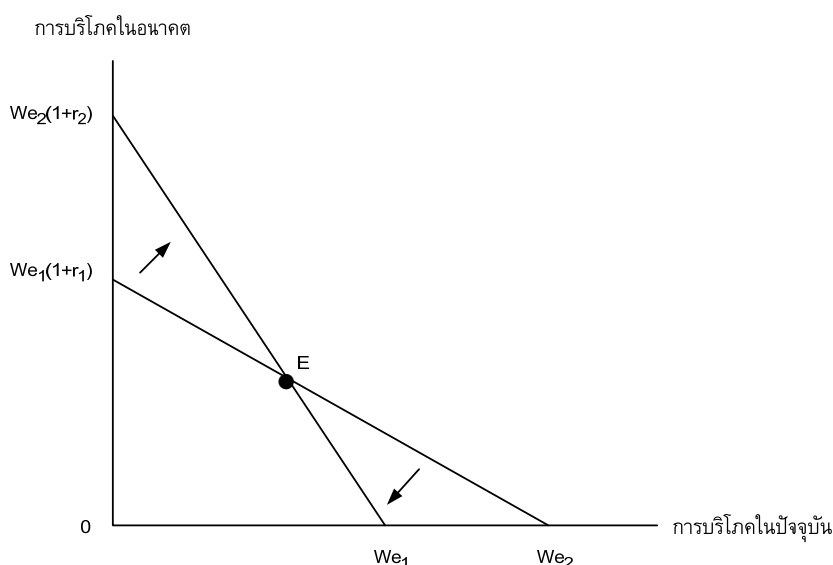
ถ้าเกษตรกรเลือกบริโภคที่จุด A ซึ่งเป็นจุดที่มีความชันของเส้นความพอใจเท่ากับเส้นงบประมาณพอดี ณ จุดนี้เกษตรกรจะกู้ยืมเท่ากับ B ซึ่งทำให้เกษตรกรสามารถบริโภคในปัจจุบันเท่ากับ $C = (y - t) + B$

5. ผลการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อพฤติกรรมการบริโภคของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดสระแก้ว

การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง (r) สะท้อนว่าราคาสินค้าบริโภคในอนาคตถูกกว่าเปรียบเทียบกับราคาสินค้าในปัจจุบัน ($\frac{1}{1+r}$) กล่าวคือเมื่ออัตราดอกเบี้ยสูงขึ้นมีนัยว่าอัตราผลตอบแทนจากการออมเพิ่มขึ้น ดังนั้นเกษตรกรเลือกจะออมเงินมากขึ้น นั่นคือยอมเสียสละ (Sacrificed) การบริโภคในปัจจุบันเพื่อไปใช้จ่าย ใช้จ่ายในอนาคตเพิ่มขึ้นเพื่อความชัดเจนมากขึ้นให้เราพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้ ถ้ารายได้จากการขายสินค้าทางการเกษตรของเกษตรกรในปัจจุบันเป็น 20 หน่วยสินค้า ในปัจจุบันรวมทั้งไม่ต้องเสียภาษีและรายได้ในอนาคตก็ไม่มีถ้าออม 10 หน่วยสินค้าภายใต้อัตราดอกเบี้ยเท่ากับ 50 % เกษตรกรรายนี้มีเงินเหลือเพื่อการบริโภคในปัจจุบันเท่ากับ $C = Y - S = 20 - 10 = 10$ หน่วยสินค้าและการบริโภคในอนาคตคำนวณจาก

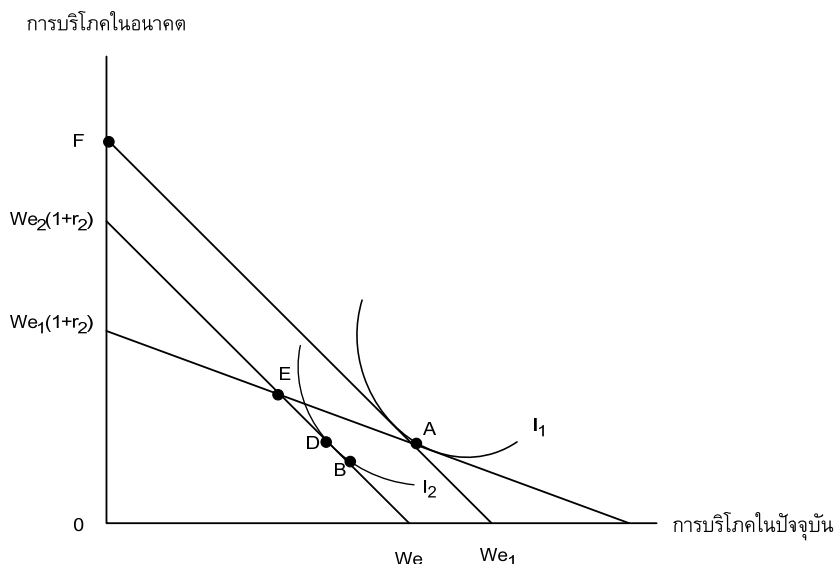
$$c + \frac{c'}{1+r} = y + \frac{c'}{1+r} = c + \frac{c'}{1+r} = y + \frac{y'}{1+r} - t - \frac{t'}{1+r} \Rightarrow 10 + \frac{c'}{1-0.5} = 20 + 0 - 0$$

เพราะว่ารายได้ในอนาคตและภาษีเท่ากับศูนย์ ดังนั้นการบริโภคในอนาคตเท่ากับ 15 หน่วย ถ้าอัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นเป็น 100% รายได้ในอนาคต (c') $10 + \frac{c'}{1+1} = 2$ ดังนั้นการบริโภคในอนาคตเพิ่มขึ้นเป็น 20 หน่วย ดังนั้น สรุปว่าการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงสะท้อนว่าราคาสินค้าทางการเกษตรในอนาคตเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์นี้คล้ายกับผลการเปลี่ยนแปลงของราคาในเศรษฐศาสตร์จุลภาค กล่าวคือมันจะสามารถแยกผลกระทบเป็นผลทางรายได้ (Income effect) และผลทางการทดแทน (Substitution effect) สังเกตว่าการที่อัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นจะทำให้เส้นงบประมาณชันขึ้นตามภาพประกอบที่ 6 ข้างล่างนี้

ภาพประกอบ 6 การเปลี่ยนแปลงเส้นงบประมาณเมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้น

เนื่องจากว่าอัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นจาก r_1 เป็น r_2 ทำให้เส้นงบประมาณมีความชันมากขึ้น โดยหมุนรอบจุด E เนื่องจากเกษตรกรได้รับผลตอบแทนมากขึ้นนั่นก็คือดอกเบี้ย จากการให้ดอกเบี้ยหรือการปล่อยกู้ของเกษตรกรเอง จากการกู้ยืมเงินมาใช้ของเกษตรกรในปีปัจจุบันนั้น จำนวนเงินที่เกษตรกรกู้ยืมเงินมาจะเปลี่ยนเป็นมูลค่าปัจจุบันได้น้อยลงจาก We_1 เป็น We_2 ผลการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่เกษตรกรเป็นผู้กู้

ภาพประกอบ 7 การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม

ที่มา : งานของ Williamson (2008)

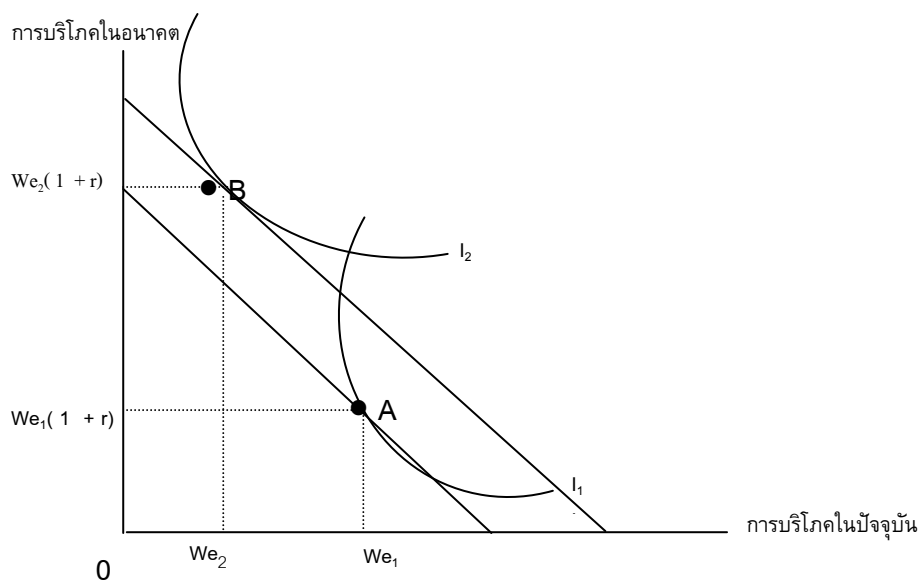
สมมติเดิมเกษตรกรซึ่งเป็นผู้กู้ยืมนี้มีความสุขสูงสุดที่จุด A ต่อมา เมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นทำให้เส้นงบประมาณหมุนขึ้น โดยจุด Endowment เป็นจุดเดิมเพราะจุดนี้ไม่เกี่ยวข้องกับอัตราดอกเบี้ยของเปลี่ยนแปลงจาก A ไป B กล่าวคือบริโภคในปัจจุบันเท่าเดิม แต่บริโภคในอนาคตเพิ่มขึ้น ผลนี้แบ่งเป็นผลทางรายได้และผลทางการทดแทน

ผลทางรายได้ คือเมื่ออัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงเพิ่มขึ้นเกษตรกรซึ่งเป็นผู้กู้เงินรู้สึกตัวเองยากจนลง หรือมีรายได้ลดลง เพราะอัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นทำให้ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น อีกทั้งข้อสมมติที่ว่าสินค้าทั้ง 2 ช่วงเวลาเป็นสินค้าปกติ ดังนั้นการบริโภคของเกษตรกรทั้งในปัจจุบันและอนาคตจะลดลงทั้งคู่ ซึ่งผลทางรายได้คือจากจุด D ไปจุด B

ผลทางการทดแทน คือเมื่ออัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ราคาสินค้าที่ใช้เพื่อลงทุนทางการเกษตรในอนาคตถูกลงโดยเปรียบเทียบกับราคาสินค้าในปัจจุบัน ดังนั้นผู้ให้กู้บริโภคในอนาคตเพิ่มขึ้นเพื่อทดแทนการบริโภคในปัจจุบัน ซึ่งผลทางการทดแทนคือจุด A ไปจุด D

6. ผลการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อพฤติกรรมการบริโภคของเกษตรกร

การเปลี่ยนแปลงของรายได้จะมีผลทำให้เส้นงบประมาณเคลื่อนที่ไปทั้งเส้น โดยที่มีค่าความชันเท่าเดิม ดุลยภาพในการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับรูปร่างของเส้นความพอใจที่เท่ากัน และจุดสัมผัสกับเส้นงบประมาณ จุดดุลยภาพที่เปลี่ยนแปลงไปนี้แสดงได้ด้วยเส้น Income Consumption (ICC) คือเส้นเชื่อมจุดดุลยภาพของการบริโภคของเกษตรกรที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของรายได้ เส้นนี้จะบอกถึงการเปลี่ยนแปลงของการบริโภคเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป

ภาพประกอบ 8 แสดงการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อพฤติกรรมการบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม

สมมติเมื่อรายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจาก I_1 เป็น I_2 เกษตรกรผู้กู้เงินจะรู้สึกที่ตัวเองร่ำรวยขึ้นหรือมีรายได้มากขึ้นจากภาพที่ 8 จากจุด A แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอจ่ายจึงต้องกู้ยืมเงินมากขึ้นเพื่อนำมาใช้จ่ายในปัจจุบันแต่เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นจาก A ไป B นั้นแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีรายได้มากขึ้นทำให้เกษตรกรกู้ยืมเงินน้อยลงเนื่องจากรายได้เพียงพอจ่ายเช่น ค่าลงทุนทำกิจกรรมทางการเกษตรและค่าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง สภาพหนี้สินของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้วได้ทำการตรวจสอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวกับหนี้สินระดับครัวเรือน และส่วนที่สองสรุปวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนี้สินระดับมหภาค ซึ่งการตรวจสอบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง 2 ส่วนนี้ มีรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะหนี้สินระดับครัวเรือนโดยงานวิจัยจะศึกษาในส่วนของตำบล อำเภอและจังหวัด ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน ตลอดจนการกู้ยืมเงินทั้งในระบบและนอกระบบมาเพื่อการลงทุนทางการเกษตร นอกจากนี้กู้เงินมาเพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ค่าซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค ค่ารักษาพยาบาล ค่าเรียนบุตร อีกทั้งยังมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกรได้แก่ จำนวนที่ดินที่เกษตรกรถือครอง แหล่งน้ำชลประทานรวมทั้งระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จากการสำรวจงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับหนี้สินระดับครัวเรือนของเกษตรกรพบว่า มีอยู่ 5 ชิ้น คือ กัลยาพร กัลยบุตร(2533),ปราณี กุลอารีรัตน์(2536) สมเกียรติ ฉายไชน์,ทิพวรรณ ต๊ะสาร, วชิร กลิ่นสอน (2538),ณัฐกา ตันสกุล และจิรวัฒน์ เจริญสถาพรกุล (2545)และนิโลบล นวลอินทร์(2550)ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้ สมเกียรติ ฉายไชน์,ทิพวรรณ ต๊ะสาร,วชิร กลิ่นสอน (2538),จิรวัฒน์ เจริญสถาพรกุล,ณัฐกา ตันสกุล(2545)และนิโลบล นวลอินทร์(2550) ได้ศึกษาสภาพหนี้สินของเกษตรกรทั้งในระบบและนอกระบบโดยใช้ค่าสถิติวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย มีการทดสอบไคสแควร์(chi-square) และค่า t - test จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ทรัพย์สิน และการถือครองที่ดิน

กัลยาพร กัลยบุตร (2533)และปราณี กุลอารีรัตน์ (2536)ได้ศึกษาสภาพหนี้สินของเกษตรกรเกี่ยวกับสินเชื่อในการกู้ยืมเงินของเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์และร้อยเอ็ดโดยใช้สมการถดถอยเชิงซ้อน ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ยผลการศึกษาเกี่ยวกับ รายได้สุทธิในฟาร์ม รายได้สุทธินอกฟาร์ม ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานฟาร์มและ ค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนการศึกษาของปราณี กุลอารีรัตน์ พบว่าปริมาณสินเชื่อเฉลี่ย 8,306 บาทและการศึกษาของกัลยาพร กัลยบุตรพบว่า เกษตรกรมีการกู้ยืม 3 ครั้ง มีปริมาณสินเชื่อเฉลี่ย 13,277.72, 8,563.33 และ 21,000 บาท

งานวิจัยเกี่ยวกับหนี้สินระดับมหภาคพบว่า มีอยู่ 5 ชิ้นซึ่งเป็นการศึกษาด้านเศรษฐกิจ และสังคมครัวเรือนสาเหตุการเกิดภาวะหนี้สินและการกระจายหนี้สินที่ไม่เท่ากันของครัวเรือนในประเทศไทยเกิดจากเกษตรกรขาดความรู้ ขาดเงินทุน และภาคการเกษตรขาดการพัฒนาด้านเทคโนโลยีส่งผลให้มีต้นทุนสูง แต่ได้ผลผลิตทางการเกษตรต่ำ โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำจะมีการกู้ยืมจากสถาบันการเงินทั้งในระบบและนอกระบบส่งผลให้มีภาระหนี้สูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้มาก ดังนั้นรัฐบาลจึงควรเพิ่มทุนและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน เพื่อลดภาระหนี้สินให้กับเกษตรกรไทย อีกทั้งการปรับตัวที่เพิ่มขึ้นและลดลงของอัตราดอกเบี้ยที่มีผลต่อการกู้ยืม และปัญหาการก่อหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรไทย ได้มีผู้ทำการศึกษาไว้ดังนี้

millar and Ladman(2520),ประเสริฐ แยมอยู่,(2526),อำนาจ ทองเบญญ์(2543), Sebastian Barnes and Garry Young (2544),ปาริชาติ สุโฆษสมิต (2548) และเกษดา สุทธิรัตน์ (2550) ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้ millar and Ladman(2520), ประเสริฐ แยมอยู่(2526) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบการให้สินเชื่อของเกษตรกรการวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อเพื่อการผลิตพืชไร่พบว่าเกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มตามขนาดของฟาร์มโดย ฟาร์มอ้อยมีหนี้สินเฉลี่ยสูงสุด 83,110.57 บาทต่อครัวเรือน ดังนั้นจึงมีการกำหนดต้นทุนการกู้ยืมเท่ากับ 1.14 บาททำให้ความต้องการสินเชื่อสำหรับฟาร์มอ้อย ฟาร์มมันสำปะหลัง และฟาร์มข้าวโพดเท่ากับ 6,793, 5,335 และ 2,301 บาทต่อฟาร์มส่วน millar and Ladman ยังพบอีกว่าการมีระดับการศึกษาต่ำ และมีระดับการรวมตัวกันในตลาดต่ำจะมีแนวโน้มที่จะกู้ยืมจากผู้ให้กู้ในตลาดนอกระบบ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการให้ได้มาซึ่งเงินกู้ต่ำกว่าการกู้ยืมจากผู้ให้กู้ในตลาดในระบบ

อำนาจ ทองเบญญ์ (2543),Sebastian Barnes and Garry Young (1970)และเกษดา สุทธิรัตน์ (2550) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่กำหนดการเพิ่มของหนี้สินของครัวเรือนแก่หนี้เกษตรกรจากการศึกษาพบว่า ลักษณะของครัวเรือน และสภาพแวดล้อมการผลิตเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการแตกต่างของรายได้ รวมทั้งแหล่งของรายได้นอกภาคการเกษตรและการส่งเงินกลับของบุตรหลาน มีความสำคัญต่อการไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ อัตราดอกเบี้ยในตลาดสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันและส่วนต่างของอัตราดอกเบี้ยในตลาด และตลาดสินเชื่อที่มีตลาดหลักทรัพย์ค้ำประกันที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งการเจริญเติบโตของรายได้ลดลงมากกว่าอัตราดอกเบี้ยจะทำให้ครัวเรือนก่อหนี้ลดลง และการเพิ่มขึ้นของรายได้ การให้ความสำคัญกับเวลาในอนาคตลดลงของครัวเรือนจะส่งผลต่อการก่อหนี้ของครัวเรือนไทย

ตาราง 5 สรุปงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพหนี้สินมี 2 ระดับ คือระดับครัวเรือนและระดับมหภาค

ชื่อผู้วิจัย	ข้อมูล	ช่วงเวลา	ประเด็นที่ศึกษา	ผลการศึกษา
งานวิจัยสภาพหนี้สินระดับครัวเรือนมี 5 ชิ้นคือ				
1. กัลยาพร กัลยบุตร	จังหวัดบุรีรัมย์	พ.ศ.2533	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้สินเชื่อของเกษตรกรโดยใช้สมการถดถอยเชิงซ้อน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย	พบว่า อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ระยะสั้นระยะปานกลาง ระยะยาวจากแหล่งที่เป็นสถาบันเท่ากับร้อยละ 12.41, 12.00 และ 12.67 และที่ไม่เป็นสถาบัน 43.08, 60.00 และ 38.70 ต่อปีตามลำดับ
2. ปราณี กุลอารีย์รัตน์	จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดร้อยเอ็ด	พ.ศ.2536	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้สินเชื่อของเกษตรกรโดยใช้สมการถดถอยเชิงซ้อน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย	พบว่า ในจังหวัดบุรีรัมย์อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระยะสั้นระยะปานกลางและระยะยาว มีอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12.94, 12.95 และ 13.85 ต่อปี ส่วนเกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระยะสั้นระยะปานกลางและระยะยาวมีอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 12.72, 12.25 และ 12.50 บาท ต่อปี
3. สมเกียรติ ฉายไชน ทิพวรรณ ต๊ะสาร วัชร กิ่งนสอน	จังหวัดอุดรธานี	พ.ศ.2538	เปรียบเทียบสภาพเศรษฐกิจและภาวะหนี้สินโดยใช้ค่าสถิติวิเคราะห์ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยการทดสอบไคส แควร์ และค่า t - test	พบว่า อัตราดอกเบี้ยสมาชิกสหกรณ์การเกษตรและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเฉลี่ยครัวเรือนละ 11.1 - 13.0 บาท/ปี
4. ณัฐภา ตันสกุล จิรวรรณ เจริญสถาพรกุล	จังหวัด นครนายก	พ.ศ.2545	เปรียบเทียบสภาพเศรษฐกิจและภาวะหนี้สินโดยใช้ค่าสถิติวิเคราะห์ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยการทดสอบไคส แควร์และค่า t - test	พบว่า อัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบเฉลี่ยร้อยละ 11 - 66 ส่วนเงินกู้ในระบบส่วนใหญ่ไม่เสียดอกเบี้ย
5. นิโลบล นวลอินทร์	จังหวัด นครปฐม	พ.ศ.2550	ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับหนี้สินเกษตรกรโดยใช้ค่าสถิติวิเคราะห์ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยการทดสอบไคส แควร์และค่า t - test	พบว่า อัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ย 31.19 บาทต่อปี

ตาราง 5 (ต่อ)

ชื่อผู้วิจัย	ข้อมูล	ช่วงเวลา	ประเด็นที่ศึกษา	ผลการศึกษา
งานวิจัยสภาพหนี้สินระดับมหภาคมี 5 ชิ้นคือ				
6. miller and Ladman	ประเทศโบลิเวีย	พ.ศ.2520	ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้สินเชื่อโดยใช้ร้อยละ และค่าเฉลี่ย	พบว่า มีต้นทุนทางธุรกรรมสูง การมีระดับการศึกษาต่ำ และการรวมตัวกันในตลาดต่ำ จะมีความต้องการเงินทุนในระบบอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15.71 ต่อปี
7. ประเสริฐ แยมอยู่	ภาคตะวันออก	พ.ศ.2525 พ.ศ.2526	การวิเคราะห์ความต้องการสินเชื่อโดยใช้วิธีการทางเศรษฐมิติ และวิธีการทาง Mathematical Programming	พบว่า อัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากแหล่งที่เป็นสถาบันร้อยละ 14-24 ต่อปี ส่วนอัตราดอกเบี้ยจากแหล่งที่ไม่เป็นสถาบันมีอัตรา ร้อยละ 13.60 ต่อปี
8.อำนาจ ทองเบญญ์	ประเทศไทย	พ.ศ.2543	วิเคราะห์นโยบายหนี้สินของเกษตรกรโดยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยการทดสอบไค-สแควร์ และค่า t - test	พบว่า ในปี 2539-2540 มีหนี้สินในระบบมีอัตราการเพิ่มปริมาณหนี้สินเท่ากับร้อยละ 16.2 ละ 2.5 ส่วนหนี้ในระบบมีอัตรา การเพิ่มปริมาณหนี้สินเท่ากับ ร้อยละ 11.45 และร้อยละ 6.9
9. Sebastian Barnes and Garry Young	สหรัฐอเมริกา	ค.ศ.1970	ปัจจัยการกำหนดการก่อหนี้ภาคครัวเรือนโดยใช้สถิติ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย	พบว่า จำนวนหนี้กับอายุและ รายได้มีความสัมพันธ์กัน(+) ส่วนจำนวนหนี้ต่อรายได้มี ความสัมพันธ์ในทางลบ (-)
10. เกษดา สุทธิรัตน์	ประเทศไทย	พ.ศ.2550	วัดการกระจายหนี้สินโดยใช้ วัด (Gini Coefficient) และ วัดระดับการกระจายหนี้สิน โดยเขียนภาพเส้นโค้งลอ เรนซ์	พบว่า แหล่งเงินทุนในระบบและ นอกบบค่าสัมประสิทธิ์จีนิเป็น ดัชนีชี้วัดอัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยร้อยละ 240 ต่อปีหรือ ร้อยละ 20 ต่อเดือน

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพหนี้สินในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว โดยทำการศึกษาในกลุ่มเกษตรกรที่เกษตรกรผู้ทั้งหมด จำนวน 868 ครัวเรือน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กับเกษตรกรในเขตพื้นที่ตำบล ในตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง(Purposive sampling) เนื่องจากมีความเหมาะสมสำหรับการสุ่มกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กและมีเวลาในการดำเนินงาน จำกัดโดยเลือกเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมาจำนวน 2 หมู่บ้านที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าหมู่บ้านอื่นจากหมู่บ้านทั้งหมด 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองหล่ม จำนวน 245 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 35,000 บาทต่อครัวเรือน และ หมู่ที่ 6 บ้านหนองหมู จำนวน 143 ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ย 66,310 บาทต่อครัวเรือน (ตาราง 6)โดยจะเลือกทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร คือ หมู่ที่ 4 บ้านหนองหล่มมีครัวเรือนเกษตรจำนวน 227ครัวเรือน ตัวอย่าง 5 จำนวน และหมู่ที่ 6 บ้านหนองหมูมีครัวเรือนเกษตรจำนวน 129 ครัวเรือน ตัวอย่าง 5 จำนวน รวมทั้งสิ้น 10 ตัวอย่าง (ตาราง 7)วิธีการสุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก และผู้วิจัยมีข้อจำกัดในด้านเวลาและค่าใช้จ่าย ผู้วิจัยจึงต้องเก็บรวบรวมตัวอย่างเท่าที่จะหาได้จนครบตามกำหนดที่ต้องการ ดังภาพประกอบ 9

ตาราง 6 รายได้เฉลี่ยต่อปีต่อครัวเรือนในตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินนาค จังหวัดสระแก้ว ปี 2552

หมู่ที่/บ้าน	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี (บาท)
1. บ้านหนองแวง	114	118,250
2. บ้านบูกะสัง	111	215,000
3. บ้านบูกะสัง	164	150,000
4. บ้านหนองหล่ม	245	35,000
5. บ้านหนองแวง	131	82,000
6. บ้านหนองหมู	143	66,310
7. บ้านน้อยนาคำ	80	80,000
รวม	997	746,650

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินนาค จังหวัดสระแก้ว.(2552).
สภาพทั่วไป สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมตำบลหนองแวง.หน้า 4-5

ตาราง 7 กลุ่มเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินนาค จังหวัดสระแก้วปี 2552

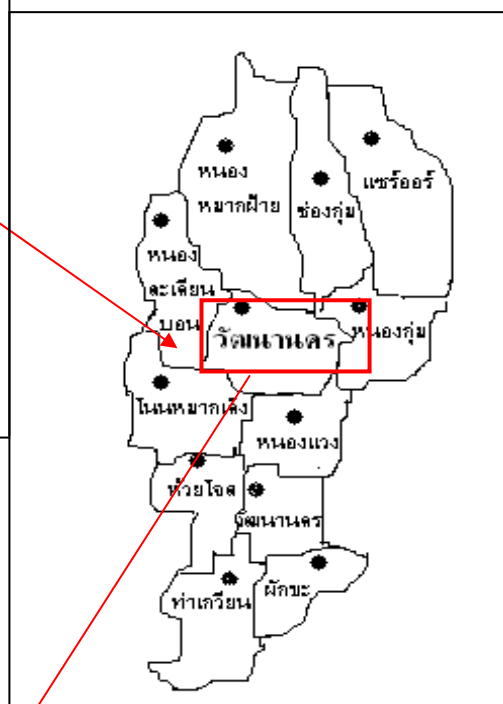
หมู่ที่/บ้าน	จำนวนครัวเรือน(ครัวเรือน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
1. บ้านหนองแวง	100	-
2. บ้านบูกะสัง	88	-
3. บ้านบูกะสัง	131	-
4. บ้านหนองหล่ม	227	5
5. บ้านหนองแวง	121	-
6. บ้านหนองหมู	129	5
7. บ้านน้อยนาคำ	72	-
รวม	868	10

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินนาค จังหวัดสระแก้ว.
(2552).สภาพทั่วไป สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมตำบลหนองแวง.หน้า4-5

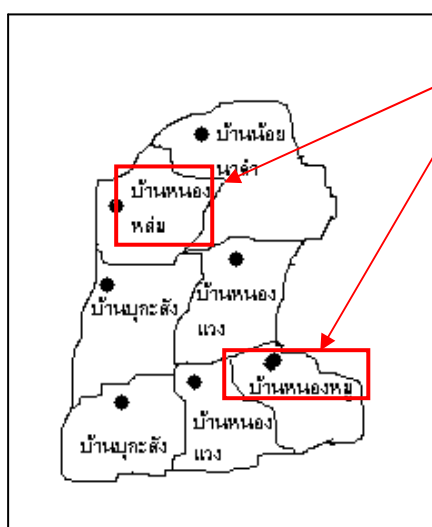
แผนที่จังหวัดสระแก้ว

แผนที่อำเภอวัฒนานคร

แผนที่ตำบลหนองแวง

ภาพประกอบ 9 การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

ทั้งนี้โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ประกอบด้วย ลักษณะครัวเรือนเกษตรกรของผู้ให้สัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือน เกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สินทรัพย์ของครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตรกรรมเกี่ยวกับ ประเภทกิจกรรมการเกษตรหลัก จำนวนบุคคลในครัวเรือนที่ทำเกษตร ขนาดของการถือครองที่ดิน รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรต่อปี

ส่วนที่ 3 สภาพหนี้สินเกี่ยวกับระยะเวลาการเป็นหนี้สิน สาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สิน

ส่วนที่ 4 สภาพหนี้สินของครัวเรือน ประกอบด้วย แหล่งเงินกู้ วัตถุประสงค์การขอกู้ จำนวนหนี้สินเป็นเงินสด หนี้เป็นสิ่งที่ของ ระยะเวลาชำระหนี้เสร็จสิ้นตามสัญญา ลักษณะของสัญญา และการกู้ยืม ตลอดจนรายจ่ายต้นเงิน และดอกเบี้ยระหว่างปี

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์จากเอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์โดยให้ครอบคลุมเนื้อหาตามแนวคิดในการวิจัยสู่ประเด็นคำถาม

2. นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ เพื่อตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเรื่องของสำนวนภาษาให้มีความรัดกุม เข้าใจง่าย และตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

3. ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดสอบกับกลุ่มเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้วโดยใช้แบบสอบถามขั้นต้น (Pre test) ไปสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 10 ราย โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบด้วยวิธีสัมภาษณ์ เพื่อวัดความเข้าใจในแบบสอบถามแต่ละข้อของกลุ่มตัวอย่างรวมทั้งเวลาที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ หลังจากทำการทดสอบแล้วจะนำผลที่ได้รับมาปรับปรุงเพื่อให้ได้แบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์ แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป โดยในขั้นนี้จะเป็นการไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแบบเผชิญหน้าโดยการสัมภาษณ์ (Face to face communication) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

แหล่งข้อมูล (Source of Data) ในการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรลักษณะครัวเรือนเกษตรกร ลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตรกรรม สภาพหนี้สินสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สิน และวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเงินของเกษตรกรซึ่งข้อมูลทั้งหมดนี้ได้จากการใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1.1 ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในตำบลหนองแขว อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

1.2 ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเกษตรกรในตำบลหนองแขว อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว ตามขั้นตอนการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม 2552

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสารที่สามารถอ้างอิงได้ บทความ วารสาร ข้อมูลจากเว็บไซต์ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลที่หน่วยงานทางราชการและเอกชนได้รวบรวมไว้ได้แก่ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานสถิติจังหวัดสระแก้วสำนักงานเกษตรอำเภอดอนจาน และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูล

เครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ หรือแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการดำเนินการสร้างตามลำดับ ดังนี้

1. นำแบบสอบถามเสนอต่อกรรมการที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงเป็นแบบสอบถามเบื้องต้น

2. เมื่อสร้างแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือในการศึกษาแล้วผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pretest) จำนวน 10 ชุด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 20 ของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทดสอบภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามให้เป็นที่ยอมรับกันและทำการแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นหลังจากที่ดำเนินการแก้ไขส่วนที่บกพร่องแล้วจึงนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ให้กลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาจะนำข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและ ลงรหัสและประเมินผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยจะทำการวิเคราะห์ได้ดังนี้

สถิติเพื่อการบรรยาย (Descriptive Statistics) เป็นการอธิบายลักษณะข้อมูล โดยใช้ค่าร้อยละ (Percentage) ใช้ในการอธิบายข้อมูลด้าน อายุ, ระดับการศึกษา, ขนาดของการถือครองที่ดิน, รายได้ส่วนตัว, รายได้ของครอบครัวและจำนวนหนี้สินของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรในตำบลหนองแขวงอำเภอดุสิตนครจังหวัดสระแก้วในการตอบแบบสอบถาม สถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) ใช้ Chi-Square วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยด้าน อายุ, ระดับการศึกษา, รายได้ส่วนตัว, รายได้ของครอบครัว, หนี้สิน โดยมีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) ใช้ Correlation Coefficient วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการเป็นหนี้ และอัตราดอกเบี้ยและการเป็นหนี้

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐาน (Test of Hypothesis) โดยใช้สถิติวิเคราะห์การทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square) และการทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Test) และ t-test เป็นการทดสอบทดสอบสมมติฐานเพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรกรณีใช้ระดับนัยสำคัญ 0.05 หรือ 0.05 หมายความว่า เมื่อค่าไคสแควร์ (Chi-Square Test) ที่คำนวณได้มากกว่าค่าในตารางแล้ว ตัวแปรในแกนตั้งและแกนนอน ไม่มีอิสระต่อกัน (คือมีความสัมพันธ์กัน) ในระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 แต่ถ้าค่าไคสแควร์ (Chi-Square Test) ที่คำนวณได้น้อยกว่าค่าในตารางแล้วตัวแปรในแนวแกนตั้งและแนวแกนนอนเป็นอิสระต่อกัน (คือไม่มีความสัมพันธ์กัน) ในระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และใช้ Pearson Product Moment Correlation Coefficient ในการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัวที่แต่ละตัวต่างมีระดับการวัดของข้อมูลแตกต่างกันโดยที่ข้อมูลอยู่ในรูปของความตัวแปรลักษณะเชิงปริมาณ

การทดสอบไคสแควร์โดยใช้ตาราง (กัลยา วานิชย์บัญชา. 2548 : 120)

ค่าสถิติแบบไคสแควร์ สามารถทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะทั้งสองในตาราง(contingency) โดยแต่ละแบบอาจแบ่งเป็นสองหรือมากกว่า และเป็นอิสระต่อกัน เช่นปริมาณจำนวนหนี้สินความสัมพันธ์ระหว่างอายุของหัวหน้าครัวเรือนกับขนาดการถือครองที่ดินในด้านการกู้ยืมและระดับการศึกษา เป็นต้น ในการคิดคำนวณนี้ ค่าความน่าจะเป็นที่คาดหวังจะต้องประมาณค่า โดยคิดคำนวณจากความรู้ที่ได้จากการสังเกตซึ่งอาจเรียกว่าความน่าจะเป็นที่คาดหวังนั้นพิจารณาได้จาก

$$\text{สูตร } E_{ij} = \frac{(n_{i.})(n_{.j})}{N} \quad (i, j = 2, 2, 3, \dots, k)$$

ตัวอย่าง ตารางแบบ 3×3

ตัวแปร	1	2	3	รวม
1	n_{11}	n_{12}	n_{13}	$n_{1.}$
2	n_{21}	n_{22}	n_{23}	$n_{2.}$
3	n_{31}	n_{32}	n_{33}	$n_{3.}$
รวม	$n_{.1}$	$n_{.2}$	$n_{.3}$	N

$$\text{นั่นคือ } E_{11} = \frac{(n_{1.})(n_{.1})}{N} \quad \text{หรือ} \quad E_{23} = \frac{(n_{2.})(n_{.3})}{N}$$

เมื่อ n_{ij} เป็นความถี่ที่อยู่ในแต่ละช่องตาราง หรือ $= 0$
 E_{ij} เป็นความถี่ที่ได้จากการคำนวณแต่ละช่องเป็น E

$$\text{หรืออาจพิจารณาจากสูตร } E = \frac{R \times C}{N}$$

เมื่อ E เป็นค่าความน่าจะเป็นที่น่าจะคำนวณได้
 R เป็นผลรวมตามแนวนอน
 C เป็นผลรวมตามแนวตั้ง
 N เป็นจำนวนความถี่ทั้งหมด

เมื่อคำนวณหาค่า E ทุกช่องได้แล้ว สามารถคำนวณค่า χ^2

$$\chi^2 = \sum \frac{(O-E)^2}{E}$$

การทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัวที่เป็นอิสระต่อกัน (กัลยา วานิชย์บัญชา.
2548 : 131)

เป็นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัวที่แต่ละตัวต่างมีระดับการวัดของ
ข้อมูลแตกต่างกันโดยที่ข้อมูลอยู่ในรูปของความตัวแปรลักษณะเชิงปริมาณ โดยใช้สูตรสถิติอย่าง
ง่ายของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

$$r_{xy} = \frac{n \sum XY - (\sum X)(\sum Y)}{\sqrt{[n \sum X^2 - (\sum X)^2][n \sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

โดยที่	r_{xy}	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของค่าตัวแปร X
	$\sum Y$	แทน	ผลรวมของค่าตัวแปร Y
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของกำลังสองของค่าตัวแปร X
	$\sum Y^2$	แทน	ผลรวมของกำลังสองของค่าตัวแปร Y
	$\sum XY$	แทน	ผลรวมของผลคูณระหว่างค่าตัวแปร X และ Y ทุกคู่
	n	แทน	จำนวนคนหรือกลุ่มตัวอย่าง

โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จะมีค่าระหว่าง -1.00 ถึง +1.00 โดยมีรายละเอียดดังนี้
ค่า r เป็นลบ แสดงว่า X และ Y มีสัมประสิทธิ์ในทิศทางตรงกันข้าม คือ ถ้า X เพิ่มขึ้น Y
จะลด แต่ถ้า X ลด Y จะเพิ่ม

ค่า r เป็นบวก แสดงว่า X และ Y มีสัมประสิทธิ์ในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้า X เพิ่มขึ้น Y
จะเพิ่ม แต่ถ้า X ลด Y จะลดด้วย

ค่า r มีค่าเข้าใกล้ 1 หมายถึง X และ Y มีสัมประสิทธิ์ในทิศทางเดียวกัน และมี
ความสัมพันธ์กันมาก

ค่า r เข้าใกล้ 0 หมายถึง X และ Y มีสัมประสิทธิ์ในทิศทางตรงกันข้าม และมี
ความสัมพันธ์กันมาก

ถ้า r เท่ากับ 0 แสดงว่า X และ Y ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ถ้า r มีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่า X และ Y มีความสัมพันธ์กันน้อย

เกณฑ์การแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.91 – 1.0 หมายถึง มีค่าสัมพันธ์ระดับสูงมาก

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.71 – 0.90 หมายถึง มีค่าสัมพันธ์ระดับสูง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.31 – 0.70 หมายถึง มีค่าสัมพันธ์ระดับปานกลาง

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.01 – 0.30 หมายถึง มีค่าสัมพันธ์ระดับต่ำ

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.00 หมายถึง มีค่าไม่สัมพันธ์ในเชิงเส้นตรง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์และการแปรผลการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอ ตามลำดับดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยขอเสนอการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 คุณลักษณะของตัวอย่าง ประกอบด้วย ลักษณะครัวเรือนเกษตรของผู้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะการประกอบกิจกรรม จำนวนบุคคลในครัวเรือนที่ทำการเกษตร ขนาดถือครองที่ดินรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

ส่วนที่ 2 สภาพหนี้สินเกี่ยวกับระยะเวลาการเป็นหนี้สิน ตลอดจนสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สิน สภาพหนี้สินของครัวเรือน ประกอบด้วย แหล่งเงินกู้ วัตถุประสงค์การขอกู้ จำนวนหนี้สินเป็นเงินสด หนี้เป็นสิ่งที่ของ ระยะเวลาชำระหนี้เสร็จสิ้นตามสัญญา ลักษณะของสัญญา และการกู้ยืม ตลอดจนรายจ่ายเงินต้น และดอกเบี้ยระหว่างปี รวมทั้ง แนวโน้มการก่อหนี้ในปีเพาะปลูก 2552/2553

ส่วนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างหนี้สินกับตัวแปรทางเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 4 ถอดบทเรียนวงจรเป็นหนี้สินของเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสุพรรณบุรี

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 คุณลักษณะของตัวอย่าง ประกอบด้วย ลักษณะครัวเรือนเกษตรของผู้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ลักษณะการประกอบกิจกรรม จำนวนบุคคลในครัวเรือนที่ทำการเกษตร ขนาดถือครองที่ดินรายได้และรายจ่ายของครัวเรือน

คุณลักษณะของตัวอย่าง ประกอบด้วย ลักษณะครัวเรือนเกษตรกรของผู้ให้สัมภาษณ์

ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ซึ่งมีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถม จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน มีจำนวนผู้ที่อยู่อาศัยในครัวเรือน 4 คน ส่วนจำนวนผู้ที่อยู่อาศัยในครัวเรือน 6 คน และ 7 คน ลักษณะของครัวเรือนมีจำนวนเด็กที่ต่ำกว่า 13 ปี และผู้ใหญ่ที่มีอายุเกิน 60 ปี ที่อาศัยอยู่ด้วย ครัวเรือนเกษตรเป็นประเภทครอบครัวเดี่ยวมากกว่าครอบครัวขยาย ครัวเรือนส่วนใหญ่มีแรงงานที่อยู่นอกวัยแรงงานจำนวน 1 คนและผู้ใหญ่ที่มีอายุเกิน 60 ปี ตั้งแต่ 3 คน และ 5 คน (ตาราง 8)

ตาราง 8 คุณลักษณะครัวเรือนเกษตรกรตำบลหนองแวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดสุพรรณบุรี

หัวหน้าครัวเรือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	48	96.0
หญิง	2	4.0
อายุ		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40 ปี	11	22.0
41 - 50 ปี	17	34.0
51 - 60 ปี	15	30.0
60 ปีขึ้นไป	7	14.0
สถานภาพสมรส		
โสด	1	2.0
สมรส	46	92.0
หย่า,หม้าย	3	6.0
จำนวนบุตร		
1 คน	6	12.0
2 คน	24	48.0
3 คน	14	28.0
4 คน	4	8.0
5 คน	2	4.0
รวม	50	100.0

ตาราง 8 (ต่อ)

หัวหน้าครัวเรือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือน		
ประถม	44	88.0
มัธยม	6	12.0
อาชีพรองของหัวหน้าครัวเรือน		
ไม่มี	41	82.0
มี	9	18.0
จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน		
3 คน	7	14.0
4 คน	18	36.0
5 คน	15	30.0
6 คน	5	10.0
7 คน	5	10.0
จำนวนเด็กที่ต่ำกว่า 13 ปีและผู้ใหญ่ที่มีอายุเกิน 60 ปี ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน		
ไม่มี	18	36.0
1	20	40.0
2	10	20.0
3	1	2.0
5	1	2.0
ลักษณะครัวเรือน		
ครอบครัวเดี่ยว	49	98.0
ครอบครัวขยาย	1	2.0
รวม	50	100.0

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

ลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตร

การศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ครั้วเรือนเกษตรทั้งหมดทำนาประเพณีปี จำนวนบุคคลในครั้วเรือนที่ทำเกษตรกรรม พบว่า ครั้วเรือนส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม 2 คน ขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรทั้งหมดของครั้วเรือน ส่วนใหญ่มีขนาดที่ดิน 26-35 ไร่ (ตาราง 9)

ตาราง 9 ความถี่และร้อยละลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตร ตำบลหนองแวง อำเภอนาคู จังหวัดสระแก้ว

ลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประเภทกิจกรรมการเกษตร		
นาปี	50	100.0
จำนวนบุคคลในครั้วเรือนที่ทำเกษตรกรรม		
ไม่เกิน 2 คน	41	82.0
3-4 คน	9	18.0
ขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรทั้งหมด		
ไม่เกิน 25 ไร่	12	24.0
26 - 35 ไร่	15	30.0
36 – 45 ไร่	3	6.0
46 – 55 ไร่	9	18.0
56 ไร่ขึ้นไป	11	22.0
รายได้จากการทำการเกษตรในปัจจุบันเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร		
รายได้มากกว่ารายจ่าย	5	10.0
รายได้น้อยกว่ารายจ่าย	27	54.0
รายได้กับรายจ่ายพอกัน	18	36.0
รายได้รวมทั้งหมดในปัจจุบันเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต		
รายได้มากกว่ารายจ่าย	4	8.0
รายได้น้อยกว่ารายจ่าย	33	66.0
รายได้กับรายจ่ายพอกัน	13	26.0
รวม	50	100.0

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

ส่วนที่ 2 สภาพหนี้สินเกี่ยวกับระยะเวลาการเป็นหนี้สิน ตลอดจนสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สิน สภาพหนี้สินของครัวเรือน รวมทั้งแนวโน้มการก่อหนี้ในปีเพาะปลูก 2552/2553

ความคาดว่าจะสามารถชำระหนี้ได้จากผลผลิตที่เพาะปลูกในปีนี้ (2552/2553) ส่วนใหญ่ คาดว่าชำระหนี้ได้ และบางรายคาดว่าจะไม่สามารถชำระหนี้ได้ และไม่แน่ใจว่าจะชำระหนี้ได้ ความคาดหวังของครัวเรือนว่าจะสามารถชำระหนี้ได้จากรายได้ทั้งหมดในปีนี้ (2552/2553) พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่คาดว่าจะสามารถชำระหนี้ได้ และบางรายคาดว่าจะไม่สามารถชำระหนี้ได้ และไม่แน่ใจว่าจะชำระหนี้ได้ ครัวเรือนจะมีแนวโน้มจะต้องกู้ยืมเงินในปีนี้ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่คิดว่าต้องกู้ บางรายคิดว่าไม่ต้องกู้ และครัวเรือนที่ยังไม่แน่ใจ ส่วนครัวเรือนมีแหล่งเงินกู้ที่จะกู้หากมีความจำเป็น พบว่า ส่วนใหญ่กู้จากญาติพี่น้อง รองลงมากู้จาก ธ.ก.ส. และที่กู้จากเจ้าของที่ดิน นอกจากนี้ ยังพบว่า มีบางรายที่จะกู้จากแหล่งอื่นๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน เหตุผลที่ครัวเรือนคิดว่าปีนี้จะต้องกู้ยืมเงินอีก พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่คิดว่าเพื่อลงทุนทำการเกษตรปีถัดไป รองลงมาคือคิดว่าเพื่อการศึกษาของบุตร และครัวเรือนที่คิดว่าเพื่อนำไปใช้หนี้ในปี 2552 ให้หมดไป (ตาราง 10)

ตาราง 10 แนวโน้มการก่อหนี้ของเกษตรกรตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว
ในปีเพาะปลูก 2552/2553

แนวโน้มการก่อหนี้ในปีเพาะปลูก 2552/2553	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ความสามารถในการชำระหนี้		
ได้	46	92.0
ไม่แน่ใจ	2	4.0
ไม่ได้	2	4.0
แนวโน้มที่จะต้องกู้ยืมเงินในปีนี้		
ต้องกู้	47	94.0
ยังไม่แน่ใจ	1	2.0
ไม่ต้องกู้	2	4.0
แหล่งเงินกู้		
ธ.ก.ส.	21	41.9
เจ้าของที่ดิน	9	19.3
ญาติพี่น้อง	18	37.0
แหล่งอื่นๆ	2	1.8
รวม	50	100.0

ตาราง 10 (ต่อ)

แนวโน้มนการก่อหนี้ในปีเพาะปลูก 2552/2553	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เหตุผลที่คิดว่าปีนี้จะต้องกู้ยืมเงินอีก		
เพื่อลงทุนทำการเกษตรปีถัดไป	44	87.0
เพื่อการศึกษาของบุตร	5	10.9
เพื่อนำไปใช้หนี้ในปี 2552 ให้หมดไป	1	2.2
รวม	50	100.0

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

การเป็นหนี้สินในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตร

การศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระยะเวลาปี 2552 ร้อยละ 98 โดยเป็นหนี้สินในระยะเวลาปี 2551 มีเพียงร้อยละ 2 (ตาราง 11) สาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้มีมากกว่า 1 สาเหตุ และสาเหตุสำคัญ คือ สาเหตุจากการขาดทุนจากการขายผลผลิตทางการเกษตร รวมถึงสาเหตุด้านรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (กินอยู่, รักษาพยาบาล, ค่าเล่าเรียนบุตร) (ตาราง 12) ลักษณะการเป็นหนี้ ส่วนใหญ่ไม่เป็นหนี้ในระบบ สาเหตุการกู้ยืมเงินกู้นอกระบบ เพราะไม่สามารถขอกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบได้ แหล่งเงินกู้นอกระบบที่หัวหน้าครัวเรือนหามาได้ คือ แหล่งเงินกู้จากญาติพี่น้อง

ตาราง 11 ความถี่และร้อยละการเป็นหนี้สินในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตรของ

ตำบลหนองแวง อำเภอนวนนคร จังหวัดสระแก้ว

การเป็นหนี้สินในระบบและนอกระบบ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนหนี้สิน (เฉลี่ย 53,940 บาท)		
ไม่เกิน 30,000 บาท	17	34.0
30,001 – 60,000 บาท	15	30.0
60,001 – 90,000 บาท	12	24.0
90,000 บาทขึ้นไป	6	12.0
สถาบันการเงินที่ครัวเรือนกู้ยืม		
ธ.ก.ส	28	55.7
กองทุนหมู่บ้าน	22	44.3
รวม	50	100.0

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

แหล่งเงินกู้ที่ครัวเรือนเกษตรนิยมกู้ยืมมากที่สุด คือ กู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. และรองลงมาคือ กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน ส่วนจำนวนเงินกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะมีจำนวนน้อย คือ ไม่เกิน 90,000 บาท ต่อครัวเรือน ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีขนาดเล็กและพบอีกว่า ส่วนใหญ่ของ ครัวเรือนจะมีแนวโน้มที่จะกู้ยืมหรือมีหนี้สินอยู่ไม่เกิน 30,000 - 60,000 บาท และเมื่อพิจารณา จำนวนเงินกู้เฉลี่ยต่อครัวเรือนที่มีหนี้ พบว่า ครัวเรือนเหล่านี้จะมีหนี้เฉลี่ยครัวเรือนละ 53,940 บาท (ตาราง 11)

ตาราง 12 ความถี่และอันดับ สาเหตุที่ต้องมีหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรตำบลหนองแวง อำเภอด่านขุนทด จังหวัดสระแก้ว

สาเหตุที่ต้องมีหนี้สิน	ค่าเฉลี่ย	อันดับ
ขาดทุนจากการขายผลผลิตทางการเกษตร	7.00	1
ขาดเงินทุนทำการผลิตในฤดูกาลถัดไป	4.86	3
รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน(กินอยู่,รักษาพยาบาล,ค่าเล่าเรียนบุตร)	5.52	2
ต้องใช้เงินในกิจกรรมสังคม (ลูกแต่งงาน ,ลูกบวช, จัดงานศพ)	2.64	6
มีเงินไม่เพียงพอที่จะซื้อสังหาริมทรัพย์ด้วยเงินสด	3.50	4
มีเงินไม่เพียงพอที่จะซื้อเครื่องอุปโภค (เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทต่างๆ)	3.44	5
อื่น ๆ	1.04	7

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

จำนวนหนี้สินในระบบและจำนวนหนี้สินนอกระบบ

จำนวนเงินกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะมีจำนวนน้อย คือ ไม่เกิน 80,000 บาท ต่อครัวเรือน และในกลุ่มที่กู้ยืมจำนวนไม่เกิน 80,000 บาทนี้ พบว่า ส่วนใหญ่ของครัวเรือนกู้ยืมหรือมีหนี้กับแหล่งเงินกู้ในระบบอยู่ไม่เกิน 40,001-60,000 บาท และเมื่อพิจารณา จำนวนเงินกู้นอกระบบเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่มีหนี้ในระบบพบว่า ครัวเรือนเหล่านี้จะมีหนี้ในระบบเฉลี่ย ครัวเรือนละ 47,667 บาท (ตาราง 14)

จำนวนเงินกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกระบบของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะมีจำนวนน้อย คือ ไม่เกิน 80,000 บาท ต่อครัวเรือน และในกลุ่มที่กู้ยืมจำนวนไม่เกิน 80,000 บาทนี้ พบว่า ส่วนใหญ่ของครัวเรือนกู้ยืมหรือมีหนี้กับแหล่งเงินกู้นอกระบบอยู่ไม่เกิน 10,000 บาท, 10,001-20,000 บาท และ มากกว่า 30,000 บาท โดยมีสัดส่วนที่เท่ากัน และเมื่อพิจารณาจำนวนเงินกู้นอกระบบเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่มีหนี้นอกระบบพบว่า ครัวเรือนเหล่านี้จะมีหนี้นอกระบบเฉลี่ยครัวเรือนละ 25,357 บาท (ตาราง 14)

ลักษณะของหนี้ในระบบลักษณะของหนี้นอกระบบและหนี้นอกระบบ/ลักษณะการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบและแหล่งเงินทุนนอกระบบ

ลักษณะของหนี้ในระบบและลักษณะการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบ

ระยะเวลาการกู้ยืม

การกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ พบว่า ส่วนใหญ่จะชำระภายในระยะ 1 ปี (ตาราง 14)

ลักษณะการชำระหนี้

การชำระหนี้ เป็นลักษณะของการชำระเมื่อครบ 1 ปี และลักษณะของการชำระหนี้สินเกษตรกรจะชำระได้ปีละหนึ่งครั้ง และถือว่าเสร็จสิ้นการชำระหนี้

การค้ำประกัน

การศึกษาพบว่า การกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบส่วนใหญ่จะใช้ทั้งหลักทรัพย์ และบุคคลเป็นการค้ำ (ตาราง 14)

ลักษณะของหนี้นอกระบบและลักษณะการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบ

ระยะเวลาการกู้ยืม

การกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ พบว่า ไม่ระบุระยะเวลาการกู้ยืม สำหรับรายที่กู้ยืมโดยระบุระยะเวลาการกู้ ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ระยะ 1 ปี (ตาราง 14)

ลักษณะการชำระหนี้

การชำระหนี้ เป็นลักษณะของการชำระเมื่อครบ 1 ปี และลักษณะของการชำระหนี้สินเกษตรกรจะชำระได้ปีละหนึ่งครั้ง และถือว่าเสร็จสิ้นการชำระหนี้

การค้ำประกัน

การศึกษาพบว่า การกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบส่วนใหญ่ไม่ต้องการค้ำประกันการกู้ยืม (ตาราง 14)

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของอัตราดอกเบี้ยการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบจากธ.ก.ส และกองทุนหมู่บ้านโดยอัตราดอกเบี้ยสูงสุดคือ 7%ต่อปี และอัตราดอกเบี้ยต่ำสุด คือ 6%ต่อปี

จากการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของอัตราดอกเบี้ยการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบจากแหล่งญาติพี่น้องพ่อแม่ โดยอัตราดอกเบี้ยสูงสุดคือ 5% ต่อปี และอัตราดอกเบี้ยต่ำสุดคือ 3%ต่อปี (ตาราง 15)

ตาราง 13 ความถี่และร้อยละ การเป็นหนี้จากแหล่งเงินกู้นอกระบบของครัวเรือนเกษตรกร
ตำบลหนองแวง อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา

การเป็นหนี้จากแหล่งเงินกู้นอกระบบ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การเป็นหนี้		
เป็นหนี้	15	30.0
ไม่เป็นหนี้	35	70.0
รวม	50	100.0
ประเภทของแหล่งเงินกู้นอกระบบ		
ญาติพี่น้อง	14	93.3
เจ้าของที่ดิน	1	6.7
รวม	15	100.0

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

ตาราง 14 ความถี่และร้อยละ ข้อมูลเกี่ยวกับการกู้ในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกร
ตำบลหนองแวง อำเภอนาคู จังหวัดนครราชสีมา

ข้อมูลเกี่ยวกับการกู้ยืม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนหนี้ในระบบ		
ไม่เกิน 20,000 บาท	10	20.00
20,001-40,000 บาท	11	22.00
40,001-60,000 บาท	12	24.00
60,001-80,000 บาท	9	18.00
80,001 บาทขึ้นไป	3	6.00
ไม่ระบุจำนวนเงินกู้ในระบบ	5	10.00
จำนวนหนี้นอกระบบ		
ไม่เกิน 10,000 บาท	4	28.6
10,001-20,000 บาท	4	28.6
20,001-30,000 บาท	3	21.4
มากกว่า 30,000 บาท	4	28.6
ระยะเวลาการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบ		
ชำระครบ 1 ปี	44	88.0
ไม่ระบุระยะเวลา	6	12.0

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อมูลเกี่ยวกับการกู้ยืมนอกระบบ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระยะเวลาการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบ		
ชำระครบ 1 ปี	13	26.0
ไม่ระบุระยะเวลา	37	74.0
การค้ำประกันการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบ		
บุคคล	19	
ใช้ทั้งสองอย่างในการค้ำประกัน	26	38.0
ไม่ระบุ	5	52.0
การค้ำประกันการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบ		
บุคคล	6	12.0
ไม่ต้องใช้ค้ำประกัน	44	88.0
รวม	50	100.0

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

ตาราง 15 อัตราดอกเบี้ยในการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอนาคู จังหวัดสุรินทร์

แหล่งเงินทุน	จำนวนผู้กู้	อัตราดอกเบี้ยต่อปี				
		ค่าสูงสุด	ค่าต่ำสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่ามัธยฐาน	ค่าฐานนิยม
ธ.ก.ส	44	7	6	6.8	7	6
กองทุนหมู่บ้าน	35	7	6	6.1	6.8	6
พ่อแม่,ญาติพี่น้อง	15	5	3	4.6	5	4
เจ้าของที่ดิน	-	-	-	-	-	-
นายทุน	-	-	-	-	-	-
เพื่อนบ้าน	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ	-	-	-	-	-	-

ที่มา : จากการสำรวจ.(2552)

หมายเหตุ: การกู้จากพ่อแม่,ญาติพี่น้องเป็นการกู้ยืมระยะสั้น

ส่วนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบและคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนเกษตร

ในส่วนนี้ผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับสภาพเศรษฐกิจสังคมโดยทั่วไปของครัวเรือน สภาพเศรษฐกิจการเกษตรของครัวเรือน และสภาพหนี้สินในระบบของครัวเรือน โดยอาศัยตารางไขว้ (Cross Tabulations) และทดสอบความสัมพันธ์ด้วยตัวสถิติ Chi-square ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 ผลการศึกษาในแต่ละประเภทย่อยจะเรียงดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบและสภาพเศรษฐกิจสังคมโดยทั่วไปของครัวเรือน ผู้วิจัยจะใช้ตัวแปรกลุ่ม 9 ตัวแปรเพื่อแสดงสภาพเศรษฐกิจสังคมโดยทั่วไปของครัวเรือน ได้แก่ เพศ อายุ สภาพสมรส จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือน การศึกษา อาชีพครองจำนวนขนาดที่ดิน การเป็นเจ้าของที่ดิน และค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรต่อปี ได้ผลการศึกษาดังนี้

ตาราง 16 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและนอกระบบกับเพศของหัวหน้าครัวเรือน

ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)
เพศ						
หญิง	-	100	100	100	-	100
ชาย	42	58	100	69	31	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			1.389	1	0.239	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			0.893	1	0.345	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชายมีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบคิดเป็นสัดส่วนสูงกว่าในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง จากตาราง 16 เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่าความแตกต่างของเพศของหัวหน้าครัวเรือนไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบของครัวเรือนด้วยความเชื่อมั่นทางสถิติร้อยละ 95

ตาราง 17 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและนอกระบบกับกับอายุของหัวหน้าครัวเรือน

ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)
อายุ						
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40 ปี	27	73	100	73	27	100
41 – 50 ปี	53	47	100	47	53	100
51 – 60 ปี	27	73	100	87	13	100
60 ปีขึ้นไป	57	43	100	86	14	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			3.897	3	0.273	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			9.107*	3	0.049	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนมีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบคิดเป็นร้อยละ 17 ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุดโดยเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม จากตาราง 17 พบว่าความแตกต่างของอายุของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบแต่อายุของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้นอกระบบของครัวเรือนเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 18 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับสภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน

ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)
สภาพสมรสหัวหน้าครัวเรือน						
โสด	100	-	100	-	100	100
สมรส	39	61	100	72	28	100
หย่า, หม้าย	50	50	100	50	50	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			2.264	3	0.519	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			10.271*	3	0.042	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนสมรสแล้ว มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบคิดเป็นร้อยละ 46 จากตาราง 18 เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพบว่าสภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบของครัวเรือนเกษตรด้วยความเชื่อมั่นทางสถิติร้อยละ 95 แต่สภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือนมีสัมพันธ์กับการเป็นหนี้นอกระบบของครัวเรือนเกษตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 19 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับจำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือน

ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)
จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือน						
1 คน	17	83	100	83	17	100
2 คน	58	42	100	54	46	100
3 คน	14	86	100	86	14	100
4 คน	75	25	100	75	25	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			11.954*	4	0.018	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			10.014*	4	0.045	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่มีบุตร 2 คนมีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบคิดเป็นร้อยละ 48 ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุดโดยเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น จากตาราง 19 เมื่อเราทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่าความแตกต่างของจำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 20 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน
สูงสุด

ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)
การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงสุด						
ประถม	41	59	100	71	30	100
มัธยม	33	67	100	67	33	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			0.126	1	0.722	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			0.036	1	0.849	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาสูงสุดชั้นประถมมีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบคิดเป็นสัดส่วนสูงกว่าในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาสูงสุดชั้นมัธยม จากตาราง 20 เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่าความแตกต่างของการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบของครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความเชื่อมั่นทางสถิติร้อยละ 95

ตาราง 21 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับอาชีพครองของหัวหน้าครัวเรือน

ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)
อาชีพครองของหัวหน้าครัวเรือน						
ไม่มี	37	63	100	73	27	100
มี	56	44	100	56	44	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			1.107	1	0.293	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			1.090	1	0.296	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนไม่มีอาชีพครองนอกจากการทำเกษตรเป็นหลักแล้ว มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ คิดเป็นสัดส่วนสูงกว่าในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนมีอาชีพครอง จากตาราง 21 เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพบว่าความแตกต่างของอาชีพครองของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบของครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความเชื่อมั่นทางสถิติร้อยละ 95

ตาราง 22 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับจำนวนขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร

ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	(ร้อยละ)
จำนวนขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร						
ไม่เกิน 25 ไร่	42	58	100	58	42	100
25 – 35 ไร่	33	67	100	67	33	100
36 – 45 ไร่	33	67	100	67	33	100
46 – 55 ไร่	22	78	100	89	11	100
56 ไร่ขึ้นไป	64	36	100	73	27	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			4.093	4	0.394	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			2.441	4	0.655	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนมีจำนวนขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตร 25–35 ไร่ มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบคิดเป็นร้อยละ 15 ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุดโดยเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตามจากตาราง 22 พบว่าความแตกต่างของขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบของครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความเชื่อมั่นทางสถิติร้อยละ 95

ตาราง 23 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบกับการเป็นเจ้าของที่ดิน

ตัวแปร	หนี้ในระบบ (ร้อยละ)		รวม (ร้อยละ)	หนี้นอกระบบ (ร้อยละ)		รวม (ร้อยละ)
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้		ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	
การเป็นเจ้าของที่ดิน						
ตนเอง/คนในครัวเรือนทั้งหมด	46	55	100	64	36	100
ตนเอง/คนในครัวเรือนบางส่วน						
/บางส่วนเช่าทำ	42	58	100	71	29	100
เป็นที่ดินเช่าทั้งหมด	25	75	100	75	25	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			0.935	2	0.627	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			0.321	2	0.852	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่หัวหน้าครัวเรือนมีที่ดินของตนเอง/ของคนในครัวเรือนบางส่วน บางส่วนเช่าทำ มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบคิดเป็นร้อยละ 31 ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงสุดโดยเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น จากตาราง 23 พบว่าความแตกต่างของที่ดินของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบของครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความเชื่อมั่นทางสถิติร้อยละ 95

ตาราง 24 ตารางไขว้การเป็นหนี้ในระบบ และหนี้นอกระบบกับค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรต่อปี

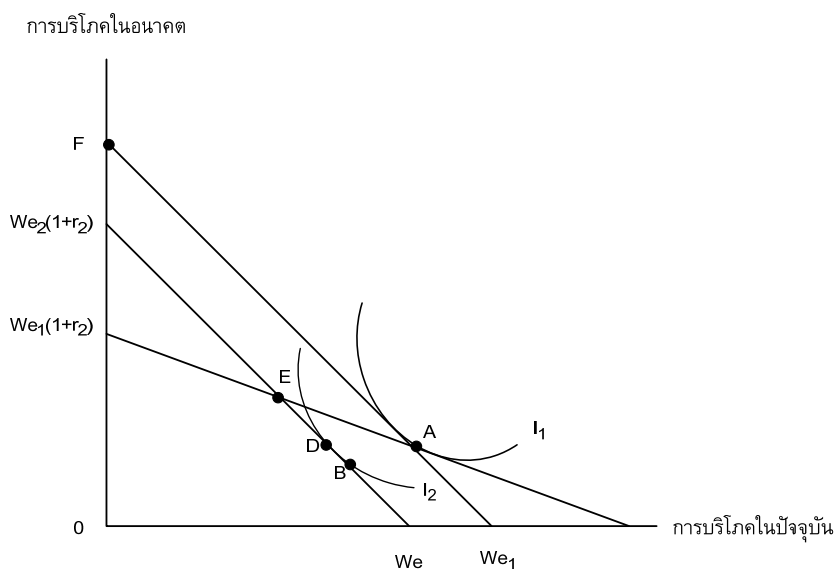
ตัวแปร	หนี้ในระบบ(ร้อยละ)		รวม (ร้อยละ)	หนี้นอกระบบ(ร้อยละ)		รวม (ร้อยละ)
	ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้		ไม่เป็นหนี้	เป็นหนี้	
ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรต่อปี						
ไม่เกิน 40,000 บาท	40	60	100	60	40	100
40,001 – 60,000 บาท	56	44	100	56	44	100
60,001 – 80,000 บาท	36	64	100	73	27	100
80,001 – 100,000 บาท	33	67	100	78	22	100
100,001 บาทขึ้นไป	36	64	100	82	18	100
รวม	40	60	100	70	30	100
การเป็นหนี้ในระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			1.195	4	0.879	
การเป็นหนี้นอกระบบ			Value	df	p-value	
Pearson Chi-Square			2.400	4	0.663	

ในกลุ่มครัวเรือนเกษตรที่มีค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรต่อปีอยู่ในช่วง 60,001–80,000 บาท มีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ ในสัดส่วนเท่ากับกลุ่มที่หัวหน้าครัวเรือนมีค่าใช้จ่าย 100,001 บาทขึ้นไป จากตาราง 24 เมื่อทำการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรของหัวหน้าครัวเรือนไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบของครัวเรือนนั้นๆ ด้วยความเชื่อมั่นทางสถิติร้อยละ 95

ตาราง 25 แสดงค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างอัตราดอกเบี้ยและการเป็นหนี้

คู่ความสัมพันธ์	r	P
อัตราดอกเบี้ยและการเป็นหนี้	-0.973	0.014

จากตาราง 25 พบว่า ผลการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อพฤติกรรมการบริโภคของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงสะท้อนว่าการเกษตรซึ่งเป็นผู้กู้เงินรู้สึกว่าการตัวเองยากจนลง หรือมีรายได้ลดลงจะส่งผลทำให้การกู้เงินของเกษตรกรจะลดลง เนื่องจากถ้ากู้มากขึ้นก็อาจทำให้มีหนี้สินมากขึ้นตามไปด้วย แสดงว่าเกษตรกรเลือกที่จะบริโภคในปัจจุบันน้อยกว่าในอนาคต

ภาพประกอบ 10 การเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงต่อพฤติกรรมการบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่เกษตรกรในตำบลหนองแขง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม

ที่มา : งานของ Williamson (2008)

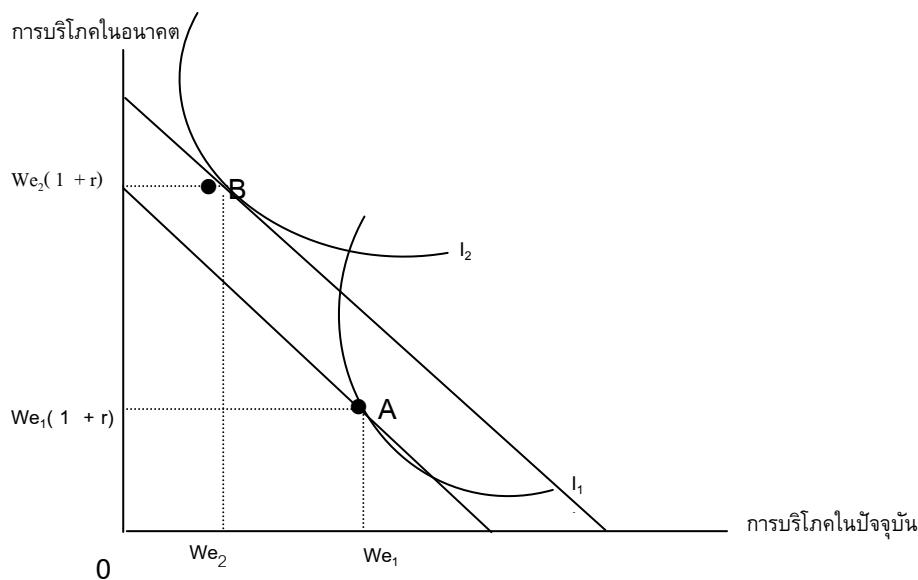
จากตาราง 25 สามารถอธิบายได้ดังภาพประกอบ 9 จากบทที่ 2 สมมติว่าเดิมเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ที่มีความสุขสูงสุดที่จุด A ต่อมา เมื่ออัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นทำให้เส้นงบประมาณหมุนขึ้นโดยจุด Endowment เป็นจุดเดิมเพราะจุดนี้ไม่เกี่ยวข้องกับอัตราดอกเบี้ยของเปลี่ยนจาก A ไป B ถ้าเกษตรกรผู้กู้เงินบริโภคในปัจจุบันเท่าเดิม แต่บริโภคในอนาคตเพิ่มขึ้น ผลนี้แบ่งเป็นผลทางรายได้และผลทางการทดแทนดังนี้

ผลทางรายได้ คือเมื่ออัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงเพิ่มขึ้นเกษตรกรซึ่งเป็นผู้กู้จะต้องเสียดอกเบี้ยในราคาสูง เพราะอัตราดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นทำให้ภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ส่วนผลทางการทดแทนคือ เมื่ออัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ราคาสินค้าที่ใช้เพื่อลงทุนทางการเกษตรในอนาคตถูกลงโดยเปรียบเทียบกับราคาสินค้าในปัจจุบัน ดังนั้นผู้ให้กู้บริโภคในอนาคตเพิ่มขึ้นเพื่อทดแทนการบริโภคในปัจจุบัน

ตาราง 26 แสดงค่าสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างรายได้และการเป็นหนี้

คู่ความสัมพันธ์	r	P
รายได้และการเป็นหนี้	-0.130	0.183

จากตาราง 26 พบว่า การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อพฤติกรรมการบริโภคของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว ถ้าเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือมีรายได้มากกว่ารายจ่ายของเกษตรกรจะมีแนวโน้มการก่อหนี้ลดลงหรืออาจจะส่งผลต่อการกู้ยืม

ภาพประกอบ 11 แสดงการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อพฤติกรรมการบริโภคข้ามเวลาในกรณีที่เกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้วเป็นผู้กู้ยืม

จากตาราง 26 สามารถอธิบายได้ดังภาพประกอบ 10 จากบทที่ 2 สมมติเมื่อรายได้ของเกษตรกรเพิ่มขึ้นจาก I_1 เป็น I_2 เกษตรกรผู้กู้เงินจะรู้สึกว่าตัวเองร่ำรวยขึ้นหรือมีรายได้มากขึ้นจากภาพที่ 8 จากจุด A แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่ายจึงต้องกู้ยืมเงินมากขึ้นเพื่อนำมาใช้จ่ายในปัจจุบันแต่เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นจาก A ไป B นั้นแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีรายได้มากขึ้นทำให้เกษตรกรกู้ยืมลดลงเนื่องจากรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเช่น ค่าลงทุนทำกิจกรรมทางการเกษตรและค่าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน

ตาราง 27 แสดงจำนวน และร้อยละของอัตราดอกเบี้ยกับการเป็นหนี้

จำนวนเงินกู้	อัตราดอกเบี้ย	
	ร้อยละ 6	ร้อยละ 7
8,000 บาท	1	2
10,000 บาท	2	-
12,000 บาท	-	2
20,000 บาท	4	2
25,000 บาท	1	2
30,000 บาท	6	3
35,000 บาท	2	1
40,000 บาท	1	5
50,000 บาท	5	4
55,000 บาท	1	1
60,000 บาท	2	2
90,000 บาท	-	2
รวม	24	26

จากตาราง 27 จำนวน และร้อยละของอัตราดอกเบี้ยกับการเป็นหนี้ พบว่า อัตราดอกเบี้ยส่วนใหญ่มีอัตราร้อยละ 7 โดยมีจำนวนเงินกู้ยืม จำนวน 40,000 บาท ส่วนอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 มีจำนวนเงินกู้ส่วนใหญ่ 30,000 บาท ทั้งนี้เนื่องมาจากอัตราดอกเบี้ยนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของลูกหนี้

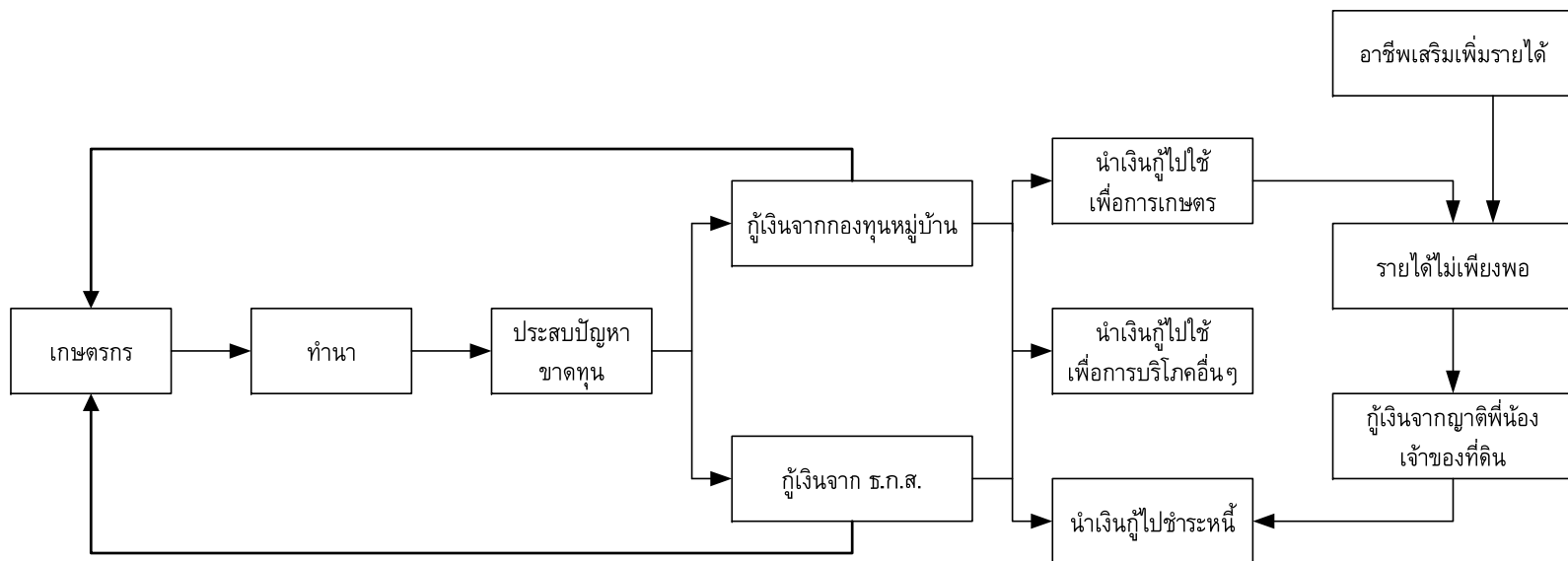
ส่วนที่ 4 ถอดบทเรียนวงจรการเป็นหนี้สินของเกษตรกรตำบลหนองแวงอำเภอดงหลวง จังหวัดสระแก้ว

จากการถอดบทเรียนวงจรชีวิตการเป็นหนี้สินของเกษตรกร ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ชีวิตเกษตรกรจำนวน 10 ราย ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหนองหมู จำนวน 5 ราย และหมู่บ้านหนองหล่มจำนวน 5 ราย ในตำบลหนองแวง อำเภอดงหลวง จังหวัดสระแก้ว จากการสัมภาษณ์ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่มีความหลากหลายกันแตกต่างกัน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำนา โดยทำได้ปีละ 1 ครั้ง แต่เป็นการทำนาแบบพึ่งพาน้ำฝนจากธรรมชาติเท่านั้น ยังไม่มีระบบชลประทาน ดังนั้นในบางปีเกิดฝนทิ้งช่วงฝนแล้งก็จะส่งผลเสียหายกับพืชผล เกษตรกรจะประสบกับปัญหาการขาดทุนในที่สุดก็หันไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนนอกระบบ เช่น ธ.ก.ส และกองทุนหมู่บ้าน แต่ยังมีเกษตรกรบางรายก็ยังมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนหรือการนำเงินไปชำระหนี้จึงต้องไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนในระบบ เช่น ญาติพี่น้อง เจ้าของที่ดิน ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินซึ่งมีฐานะดีกว่าผู้ให้เช่าที่ดิน แต่อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรบางรายต้องหาอาชีพเสริมให้กับครอบครัว เช่น ค้าขาย รับจ้างทั่วไป เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นให้เพียงพอ

รายจ่ายในครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนวงจรชีวิตการเป็นหนี้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้ง 10 ราย ได้ดังนี้ และดังภาพประกอบ 10

เกษตรกรตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว จากการสัมภาษณ์ เกษตรกรหมู่บ้านหนองหล่มและหมู่บ้านหนองหมู พบว่า เกษตรกรมีสมาชิกในครอบครัว 4-6 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร และบางครัวเรือนมีสมาชิกตากบยายเพิ่มเข้ามาด้วย ซึ่งเกษตรกรหมู่บ้านหนองหล่มจำนวน 5 ราย จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้ไม่เพียงพอ กับรายจ่าย โดยรายจ่ายของเกษตรกรส่วนใหญ่ นั้น มาจากเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในค่าเล่าเรียนบุตร ค่อนข้างสูงเกือบทุกครัวเรือน จ่ายค่าจ้างในการเกษตร และค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภค ทำให้รายได้ที่รับเข้ามาไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ทำให้เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินจากกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน และต้องกู้เงินเพิ่มจาก ธ.ก.ส บ้าง โดยเกษตรกรนำเงินที่กู้มาไปใช้จ่ายเพื่อการเกษตร เช่น ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืช ค่าจ้างแรงงานในการเกษตร และส่วนหนึ่งก็นำเงินนั้นไปใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอื่นๆ ภายในครัวเรือน เช่น เกษตรกรนำรายได้ส่วนหนึ่งใช้จ่ายกับค่าเล่าเรียนบุตร บ้างก็นำเงินไปสร้างที่อยู่อาศัย บ้างก็นำเงินไปซื้อรถปิกอัพ เพื่อนำมาซื้อของมาขายกับข้าวไปตามหมู่บ้าน ต่างๆ บ้างก็จ่ายค่ารักษาพยาบาลบุตรที่พิการ ส่วนเกษตรกรหมู่บ้านหนองหมูจำนวน 5 ราย จากการสัมภาษณ์ พบว่า รายจ่ายของเกษตรกรส่วนใหญ่คือค่าเล่าเรียนบุตร บางส่วนเกิดจากการซื้อรถปิกอัพทำให้รายได้ส่วนหนึ่งนำไปใช้ในการส่งผ่อนรถยนต์ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูคนวัยชรา นอกจากนี้ยังต้องเสียค่าซ่อมแซมรถไถและเครื่องมือทางการเกษตร เมื่อเกษตรกรมีภาระค่าใช้จ่าย สูงกว่ารายจ่ายส่งผลให้ เกษตรกรต้องกู้ยืมเงินมาจาก ธ.ก.ส โดยเกษตรกรนำเงินที่กู้มาไปใช้จ่าย เพื่อลงทุนทำการเกษตร เช่น ค่าเช่าที่ดิน ค่าปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช และส่วนหนึ่งก็นำเงินนั้นไปใช้จ่ายเพื่อการบริโภคอื่นๆ ภายในครัวเรือน เช่น ค่าเล่าเรียนบุตร ค่าอุปโภคบริโภค และชำระหนี้ เป็นต้น

สรุปวงจรการเป็นหนี้สินของเกษตรกรประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหนองหมู และบ้านหนองหล่มในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ จะมีปัญหาคือความยากจน มีที่ดินที่ใช้ในการทำเกษตรน้อยทำให้ต้องไปเช่าที่ดินเพิ่มทำให้ต้นทุนสูง เนื่องจากต้องเสียค่าเช่าบางปีผลผลิตตกต่ำต้องประสบกับปัญหาการขาดทุนในที่สุดรายรับจะน้อยกว่ารายจ่าย ทำให้เกิดการกู้ยืมการกู้เงินส่วนใหญ่ของเกษตรกรจะกู้เงินในระบบจาก 2 แหล่งในคือ ธ.ก.ส และกองทุนหมู่บ้านระบบแต่เกษตรกรบางรายที่ไม่สามารถกู้เงินในระบบได้แล้วจะไปกู้จากญาติแทนจากเพราะสะดวกและคิดดอกเบี้ยต่ำหรือให้ตอบแทนเป็นข้าว เกษตรกรนำเงินที่กู้มาไปลงทุนค่าปุ๋ย ค่าจ้างแรงงาน ค่าสารเคมี รวมไปถึงค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เช่น ค่าอุปโภคบริโภค ค่ารักษาพยาบาล ค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตร ปัญหาหนี้สินทางการเกษตร มีส่วนเชื่อมโยงทั้งราคาพืชผลทางการเกษตร เพราะเกษตรกรไม่สามารถทราบผลล่วงหน้าว่าผลผลิตจะมีแหล่งรับซื้อและไม่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ไม่สามารถรับรู้ข่าวสารด้านราคาที่เหมาะสมรวมถึงการได้รับการประกันราคาข้าวขั้นต่ำจากรัฐบาล จึงทำให้เกิดหนี้สินเรื้อรัง และเกษตรกรก็ยากจนจนลงเรื่อยๆ

ภาพประกอบ 10 วงจรการเป็นหนี้สินของเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอ้วนนานคร จังหวัดสระแก้ว

หมายเหตุ : การกู้เงินจากเจ้าของที่ดิน นายทุนและพ่อค้าคนกลางอาจจะมีในกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่กว่านี้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพหนี้สิน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเศรษฐกิจสังคม และการเป็นหนี้สินของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอัมพนาคร จังหวัดสระแก้ว

ความสำคัญของการวิจัย

จากการวิจัยสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกรสภาพหนี้สินของเกษตรกร และในตำบลหนองแวง อำเภอัมพนาคร จังหวัดสระแก้ว จะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สิน และการวางแผนแก้ไขปัญหานี้สินเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนลดภาระหนี้สินของเกษตรกรโดยการเพิ่มรายได้ให้มากส่งผลให้เกษตรกรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกรซึ่งเป็นเกษตรกร ในตำบลหนองแวง อำเภอัมพนาคร จังหวัดสระแก้ว โดยศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม โดยทั่วไป และสภาพหนี้สินในระบบของเกษตรกร ซึ่งใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้า ตั้งแต่ เดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2552 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กับเกษตรกรในเขตพื้นที่ตำบล ในตำบลหนองแวง อำเภอัมพนาคร จังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง(Purposive sampling) เนื่องจากมีความเหมาะสมสำหรับการสุ่มกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กและมีเวลาในการดำเนินงาน จำกัดโดยเลือกเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมาจำนวน 2 หมู่บ้านที่มีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าหมู่บ้านอื่นจากหมู่บ้านทั้งหมด 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 4 บ้านหนองหล่ม จำนวน 25 ตัวอย่างและหมู่ที่ 6 บ้านหนองหมู จำนวน 25 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 50 ตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างผู้วิจัยเลือกใช้หลักการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก และผู้วิจัยมีข้อจำกัดในด้านเวลาและค่าใช้จ่าย ผู้วิจัยจึงต้องเก็บรวบรวมตัวอย่างเท่าที่จะหาได้จนครบตามกำหนดที่ต้องการ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว โดยแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร ลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตรกรรม สภาพหนี้สินเกี่ยวกับระยะเวลาการเป็นหนี้สิน สภาพหนี้สินของครัวเรือน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรลักษณะครัวเรือนเกษตรกรลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตรกรรม สภาพหนี้สินสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้สินและวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเงินของเกษตรกรซึ่งข้อมูลทั้งหมดนี้ได้จากการใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 ตัวอย่าง และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสารที่สามารถอ้างอิงได้ บทความ วารสาร ข้อมูลจากเว็บไซต์ และงานวิจัยต่างๆ ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูล

เครื่องมือและขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ หรือแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการดำเนินการสร้างตามลำดับ ดังนี้ นำแบบสอบถามเสนอต่อกรรมการที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงเป็นแบบสอบถามเบื้องต้น ผู้วิจัยขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว แล้วผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pretest) กับกลุ่มตัวอย่าง 10 ตัวอย่างก่อนแล้วนำแบบสอบถามกลับมาปรับปรุงอีกครั้งจึงจะนำแบบสอบถามไป ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเกษตรกร ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม 2552ตามขั้นตอนการสุ่มกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 50 ตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาจะนำข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10ตัวอย่างมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและ ลงรหัสและประเมินผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปโดยจะทำการวิเคราะห์ได้ดังนี้

สถิติเพื่อการบรรยาย (Descriptive Statistics) เป็นการอธิบายลักษณะข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ(Percentage)สถิติอ้างอิง(Inferential Statistics)โดยใช้ Chi-Square และสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics)โดยใช้ Correlation Coefficient

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน พบว่า คราวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี สถานภาพสมรส มีบุตรจำนวน 2 คน หัวหน้าคราวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถม ไม่มีอาชีพรอง จำนวนบุคคลทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในคราวเรือน จำนวน 4 คน มีเด็กที่ต่ำกว่า 13 ปี และผู้ใหญ่ที่มีอายุเกิน 60 ปี ที่อาศัยอยู่ในคราวเรือน จำนวน 1 คน มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว คราวเรือนเกษตรทั้งหมดทำนาประเภทยาปี มีบุคคลในคราวเรือนที่ทำเกษตรกรรมไม่เกิน 2 คนต่อคราวเรือน ส่วนใหญ่มีที่ดินขนาด 26-35 ไร่ โดยใช้ที่ดินทั้งหมดของคราวเรือนทำการเกษตร รายได้จากการทำการเกษตรในปัจจุบันมีน้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร และรายได้รวมทั้งหมดในปัจจุบันมีน้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเช่นเดียวกัน

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรค แนวทางในการแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้สิน และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของเกษตรกร ในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

ความคาดหวังจะสามารถชำระหนี้ได้จากผลผลิตที่เพาะปลูกในปีนี้ (2552/2553) พบว่าส่วนใหญ่คาดหวังชำระหนี้ได้จากรายได้ทั้งหมดในปีนี้ (2552/2553) แต่มีแนวโน้มที่ต้องกู้ยืมเงินในปีนี้ โดยแหล่งที่จะกู้มาจากญาติพี่น้อง เหตุผลที่คราวเรือนคิดว่าต้องกู้ยืมเงินอีกก็เพื่อลงทุนทำการเกษตรปีถัดไป

การเป็นหนี้สินในระบบและนอกระบบของคราวเรือนเกษตร พบว่า คราวเรือนส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระยะเวลาปี 2552 โดยเป็นหนี้สินในระยะเวลาปี 2551 มีเพียงส่วนน้อย สาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้มีมากกว่า 1 สาเหตุ และสาเหตุสำคัญ คือ สาเหตุจากการขาดทุนจากการขายผลผลิตทางการเกษตร รวมถึงสาเหตุด้านรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในคราวเรือน (กินอยู่, รักษาพยาบาล, ค่าเล่าเรียนบุตร) โดยคราวเรือนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นหนี้ในระบบ มีเพียงบางส่วนที่เป็นหนี้ในระบบ เพราะไม่สามารถขอกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบได้ แหล่งเงินกู้นอกระบบที่หัวหน้าคราวเรือนหามาได้ คือ แหล่งเงินกู้จากญาติพี่น้อง ส่วนคราวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบนิยมกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส

จำนวนหนี้สินในระบบ พบว่า มีการชำระหนี้ภายในระยะ 1 ปี ชำระครั้งเดียวจบ และในการกู้ยืมมากแหล่งเงินกู้ในระบบส่วนใหญ่จะใช้ทั้งหลักทรัพย์ และบุคคลเป็นการค้ำ

จำนวนหนี้สินนอกระบบ พบว่า คราวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะมีจำนวนเงินกู้ยืมโดยระยะเวลาการกู้ ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ระยะ 1 ปี โดยมีการชำระหนี้สินครั้งเดียวจบ ในการกู้ยืมเงินกู้นอกระบบส่วนใหญ่ไม่ต้องมีการค้ำประกันการกู้ยืม อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจากญาติพี่น้องพ่อแม่ที่อัตราต่ำสุดคือร้อยละ 3

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเศรษฐกิจสังคม และการเป็นหนี้สินของเกษตรกรใน ตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

ในส่วนนี้ผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นหนี้ในระบบกับสภาพเศรษฐกิจสังคม โดยทั่วไปของครัวเรือน สภาพเศรษฐกิจการเกษตรของครัวเรือน และสภาพหนี้สินในระบบของครัวเรือน โดยอาศัยตารางไขว้ (Cross Tabulations) และทดสอบความสัมพันธ์ด้วยตัวสถิติ Chi-square ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 ผลการศึกษาในแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังตาราง 28

ตาราง 28 การศึกษาความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบและคุณลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนเกษตรกร สรุปได้ตามตารางข้างล่างนี้

	การเป็นหนี้ในระบบ	การเป็นหนี้นอกระบบ
<u>สภาพเศรษฐกิจสังคมโดยทั่วไปของครัวเรือน</u>		
เพศ	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
อายุ	ไม่มีความสัมพันธ์	มีความสัมพันธ์
สภาพสมรส	ไม่มีความสัมพันธ์	มีความสัมพันธ์
จำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือน	มีความสัมพันธ์	มีความสัมพันธ์
การศึกษา	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
อาชีพรอง	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
จำนวนขนาดที่ดิน	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
การเป็นเจ้าของที่ดิน	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรต่อปี	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
<u>สภาพเศรษฐกิจการเกษตรของครัวเรือน</u>		
รายได้	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์
<u>สภาพหนี้สินในระบบของครัวเรือน</u>		
อัตราดอกเบี้ย	ไม่มีความสัมพันธ์	ไม่มีความสัมพันธ์

จากการถอดบทเรียนวงจรชีวิตการเป็นหนี้สินของเกษตรกร ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ชีวิตเกษตรกรจำนวน 10 ราย ประกอบด้วย 2 หมู่บ้านได้แก่ หมู่บ้านหนองหมู จำนวน 5 ราย และหมู่บ้านหนองหล่มจำนวน 5 ราย ในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้วจากการสัมภาษณ์ชีวิตความเป็นอยู่ที่หลากหลายกัน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีปัญหาเรื่องความยากจน ไม่มีที่ดินทำกิน ทำให้เกษตรกรต้องไปเช่าที่ดินมาทำทางการเกษตร ผลผลิตที่ออกมาก็ขายไม่ได้ราคา รายได้ที่มีเข้ามาในครัวเรือนจะมาในลักษณะรายรับน้อยกว่ารายจ่าย ทำให้เกิดการเป็นหนี้ในระบบและนอกระบบ ซึ่งนำเงินนั้นมาจ่ายค่าปุ๋ย ค่าจ้างแรงงาน ค่าสารเคมี รวมไปถึงการกินอยู่ ค่า

รักษาพยาบาล ค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตร ฯลฯ ปัญหาหนี้สินทางการเกษตร มีส่วนเชื่อมโยงทั้งราคาพืชผลทางการเกษตร เพราะเกษตรกรไม่สามารถทราบผลล่วงหน้าว่าจะผลิตออกมาเมื่อไร ไม่สามารถทำนายได้ จึงทำให้เกิดหนี้สินใหม่อยู่บ่อยครั้ง และเกษตรกรก็จนลงเรื่อย ๆ การกู้เงินส่วนใหญ่มักจะกู้เงินนอกระบบ เช่น ญาติพี่น้อง พ่อแม่ เพราะสะดวก รวดเร็วในขั้นตอนการกู้ ไม่เหมือนกับ การกู้สหกรณ์และกองทุนหมู่บ้านที่จะต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยาก

อภิปรายผล

ส่วนที่ 1 การวิเคราะห์สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร ในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัยพบว่า คราวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี สถานภาพสมรส มีบุตรจำนวน 2 คน หัวหน้าครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถม ทำให้เกษตรกรบางรายขาดความรู้ ขาดเงินทุน และขาดการพัฒนาด้านเทคโนโลยีในภาคการเกษตร จึงส่งผลให้ต้นทุนของภาคการเกษตรสูง และส่งผลให้เกษตรกรบางรายได้รับผลผลิตต่ำ ไม่มีอาชีพรอง จำนวนบุคคลทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน จำนวน 4 คน มีเด็กที่ต่ำกว่า 13 ปี และผู้ใหญ่ที่มีอายุเกิน 60 ปี ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน จำนวน 1 คน มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ครัวเรือนเกษตรทั้งหมดทำนาประเภทนาปี มีบุคคลในครัวเรือนที่ทำเกษตรกรรมไม่เกิน 2 คนต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่มีที่ดินขนาด 26 - 35 ไร่ โดยใช้ที่ดินทั้งหมดของครัวเรือนทำการเกษตร จำทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำการเกษตรน้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร และรายได้รวมทั้งหมดก็มีน้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเช่นเดียวกัน ทำให้เกษตรกรมีการกู้ยืมจากสถาบันการเงินทั้งในระบบและนอกระบบ จึงส่งผลให้เกษตรกรมีภาระหนี้สูงกว่าครัวเรือนที่มีรายได้มาก

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหา อุปสรรค แนวทางในการแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้สิน และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของเกษตรกร ในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัยพบว่า ความคาดว่าจะสามารถชำระหนี้ได้จากผลผลิตที่เพาะปลูกในปีนี้ (2552/2553) พบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรส่วนใหญ่คาดว่าจะชำระหนี้ได้ จากรายได้ทั้งหมดในปีนี้ (2552/2553) แต่มีแนวโน้มที่ต้องกู้ยืมเงินในปีนี้ เนื่องจากเกษตรกรบางรายมีการกู้ยืมเงินมาแล้วในปีก่อนหน้า ซึ่งเมื่อถึงกำหนดระยะเวลาในการชำระหนี้ เกษตรกรมีเงินไม่เพียงพอที่จะสามารถมาชำระหนี้ได้ อาจจะเนื่องด้วยสาเหตุของผลผลิตทางการเกษตรที่เกษตรกรขายได้ในราคาตกต่ำ จึงได้เกษตรกรทำการกู้ยืมเงิน โดยทำการกู้ยืมมาจากญาติพี่น้อง ไปชำระหนี้ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเกษตรกรจะนำเงิน ไปลงทุนทำการเกษตรปีถัดไป

ผลการวิจัยพบว่า การเป็นหนี้สินในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตร พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในระยะเวลาปี 2552 โดยเป็นหนี้สินในระยะเวลาปี 2551 มีเพียงส่วนน้อย สาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้มีมากกว่า 1 สาเหตุ และสาเหตุสำคัญ คือ สาเหตุจากการขาดทุนจาก

การขายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งมีต้นทุนในการผลิตสูง รวมทั้งผลผลิตที่ออกมานั้นเกิดการเสียหาย เนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้ง ไม่มีน้ำเพียงพอในการทำการเกษตรกร ไม่ได้อยู่ในแหล่งน้ำชลประทาน จึงส่งผลให้เกิดครวเรือนมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ใช้ในการ กินอยู่ รักษาพยาบาลและค่าเล่าเรียนบุตร จึงส่งผลให้ภาวะหนี้สินเพิ่มขึ้น โดยครวเรือนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นหนี้ในระบบ มีเพียงบางส่วนที่เป็นหนี้ในระบบ เพราะไม่สามารถขอกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบได้ แหล่งเงินกู้ในระบบที่หัวหน้าครวเรือนหามาได้ คือ แหล่งเงินกู้จากญาติพี่น้อง ส่วนครวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบนิยมกู้ยืมเงินจาก ธ.ก.ส. ทั้งนี้การที่เกษตรกร

ผลการวิจัยพบว่า จำนวนหนี้สินในระบบของครวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีจำนวนเงินกู้ยืมไม่เกิน 80,000 บาทต่อครวเรือน มีหนี้กับแหล่งเงินกู้ในระบบอยู่ไม่เกิน 40,000-60,000บาทเฉลี่ยครวเรือนละ 47,667 บาท โดยมีการชำระหนี้ภายในระยะ1ปี และในการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบส่วนใหญ่จะใช้ทั้งหลักทรัพย์ และบุคคลเป็นการค้ำ การกู้ยืมเงินในระบบนั้นเกษตรกรส่วนน้อยที่ได้รับการพิจารณาให้ได้รับการกู้ยืม เนื่องจากเกษตรกรบางรายมีทรัพย์สินหรือหลักทรัพย์ที่จะนำมาค้ำไม่เพียงพอ และเกษตรกรบางรายได้รับการประเมินผลผลิตออกมาน้อย จึงไม่ผ่านรับการพิจารณาการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบ จึงทำให้เกษตรกรเหล่านี้หันมาพึ่งพาแหล่งเงินกู้ในระบบ ซึ่งจำนวนเงินกู้ที่เกิดจากนอกระบบ ครวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีจำนวนเงินกู้ยืม ไม่เกิน 80,000 บาทต่อครวเรือน มีหนี้กับแหล่งเงินกู้ในระบบอยู่ไม่เกิน 10,000 บาท, 10,001-20,000 บาท และมากกว่า 30,000 บาท โดยมีสัดส่วนที่เท่ากัน มีหนี้ในระบบเฉลี่ยครวเรือนละ 25,357 บาท และไม่มีการระบุงบระยะเวลาการกู้ยืม หรือระยะเวลาการชำระหนี้คืน สำหรับรายที่กู้ยืมโดยระยะเวลาการกู้ยืม ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ระยะ 1 ปี โดยมีการชำระหนี้ภายในระยะเวลา 1 ปี และสิ้นสุดการชำระหนี้ ในการกู้ยืมเงินกู้ในระบบส่วนใหญ่ไม่ต้องมีการค้ำประกันการกู้ยืม อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจากพ่อแม่ญาติพี่น้องมีอัตราต่ำสุดคือร้อยละ 3 แต่การกู้ยืมเงินนอกระบบส่วนใหญ่เกษตรกรจะชำระหนี้คืนให้กับพ่อแม่ญาติพี่น้องในรูปแบบของผลผลิตที่ได้หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว เช่น ให้ข้าวสาร จำนวนที่ให้ก็จะขึ้นอยู่กับปริมาณมากน้อยที่ผลิตได้ในแต่ละปี

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเศรษฐกิจสังคม และการเป็นหนี้สินของเกษตรกรใน ตำบลหนองแวง อำเภอนาคู จังหวัดสระแก้ว

ผลการวิจัยพบว่า จากตาราง 28 มีเพียงปัจจัยเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและการเป็นหนี้ในระบบคือจำนวนบุตร ของหัวหน้าครวเรือนส่วนปัจจัยอื่นไม่มีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและการเป็นหนี้ในระบบ คือ อายุของหัวหน้าครวเรือน สภาพสมรส

ผลการวิจัยพบว่า จากการถอดบทเรียนวงจรชีวิตการเป็นหนี้สินของเกษตรกรที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีปัญหาความยากจน ไม่มีที่ดินทำกินทำให้ต้องไปเช่าที่ดินมาทำการเกษตร ผลผลิตที่ออกมาก็มีราคาตกต่ำ เนื่องจากพืชที่เกษตรกรทำการผลิตนั้นประสบกับปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ จึงส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย ทำให้เกษตรกรต้องมีการกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายทั้งใน

ภาคการเกษตร และภาคครัวเรือน จึงส่งผลให้เกษตรกรเกิดการเป็นหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยการนำเงินกู้มาใช้จ่ายในภาคการเกษตรยกตัวอย่างเช่น จ่ายค่าปุ๋ย ค่าจ้างแรงงาน ค่าสารเคมี ซึ่งปัจจุบันต้นทุนทางการเกษตรเหล่านี้มีราคาสูง ส่วนค่าใช้จ่ายในภาคครัวเรือนยกตัวอย่างเช่น การกินอยู่ ค่ารักษาพยาบาล ค่าศึกษาเล่าเรียนของบุตร ฯลฯ จึงทำให้เกษตรกรเกิดปัญหาหนี้สินทางการเกษตร ซึ่งการกู้ยืมเงินของเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการกู้ยืมเงินนอกระบบ เช่น ญาติพี่น้อง พ่อแม่ เนื่องจาก มีความสะดวก รวดเร็วในขั้นตอนการกู้ ไม่ต้องมีการค้ำประกันเงินกู้ ซึ่งไม่เหมือนกับการกู้ยืมเงินจากในระบบอย่างเช่น สหกรณ์และกองทุนหมู่บ้าน ที่เกษตรกรจะต้องใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ซึ่งมีขั้นตอนยุ่งยาก การที่เกษตรกรมีการกู้ยืมเงินจากทั้งในระบบและนอกระบบนั้น ซึ่งมีส่วนเชื่อมโยงจากราคาพืชผลทางการเกษตร ที่มีราคาตกต่ำ และเกษตรกรไม่สามารถคาดการณ์ราคาผลผลิตล่วงหน้าได้ว่าจะสามารถจำหน่ายผลิตได้ในราคาเท่าไร และผลผลิตที่ออกมานั้นมีปริมาณที่สามารถทำให้เกษตรกรมีกำไรได้จากการทำการเกษตร และด้วยสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ บางครั้งส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถทำนาได้ตามฤดูกาล จึงทำให้เกษตรกรเกิดหนี้สินใหม่อยู่บ่อยครั้ง และเกษตรกรก็ประสบกับปัญหาภาวะความยากจนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับหนี้สินในระบบและนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรยังคงมีการกู้เงินทั้งจากในระบบและนอกระบบด้วยเหตุผลต่างๆ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา ดังนี้

1) จากผลการทดสอบความสัมพันธ์ทำให้ทราบว่าจำนวนบุตรของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนอายุ สภาพสมรส ของหัวหน้าครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการเป็นหนี้นอกระบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้น ในการที่จะพัฒนาให้ครัวเรือนเกษตรกรลดการเป็นหนี้ทั้งหนี้ในระบบและหนี้นอกระบบลงได้จะต้องเริ่มจากการวางแผนครอบครัวอย่างถูกวิธีคือธรรมาการมีบุตรแค่ 2 คน นอกจากนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงควรนำปัจจัยเหล่านี้ไปใช้เพื่อกำหนดแนวทางการช่วยเหลือหรือการแก้ปัญหาของครัวเรือนเกษตรกร เช่น การส่งเสริมให้หัวหน้าครัวเรือนฝึกการจดบันทึกรายรับรายจ่ายในครัวเรือน จะได้ทราบถึงรายละเอียดการใช้เงินของครัวเรือนทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร เพื่อที่จะได้หาวิธีแก้ไขและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นได้ถูกทาง เป็นต้น

2) ควรให้เจ้าหน้าที่ภาครัฐมาส่งเสริมอาชีพเสริมในหมู่บ้านให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากเกษตรกรบางรายยังประกอบอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวที่เคยประกอบอยู่ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอ อาชีพเสริม เช่น เลี้ยงปลา ฆัดไม้ แกะสลัก ฯลฯ เป็นอาชีพที่มีความสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถชำระหนี้ได้ โดยสามารถที่จะนำเงินมาชำระหนี้เงินต้นและ

ดอกเบี้ยยได้บางส่วน จะช่วยลดภาระให้กับเกษตรกร เกษตรกรก็จะมีเงินทุนเหลือจากการผลิตไปลงทุนในปีต่อไปและจะช่วยลดปัญหาในการค้างชำระได้ในปีต่อไป

3) ทั้งนี้รายได้รวมทั้งหมดในปัจจุบันของครัวเรือนเกษตรกรยังคงมีน้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิต รายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการทำก็มีรายได้น้อยกว่ารายจ่ายเช่นเดียวกัน โดยมีหนี้สินที่เป็นเงินสดโดยประมาณไม่เกิน 30,000บาท ส่วนใหญ่เป็นหนี้สินในปี 2552 ส่วนสาเหตุที่ทำให้เกิดหนี้ส่วนใหญ่ขาดทุนจากการขายผลผลิตทางการเกษตร รองลงมา คือ รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (กินอยู่,รักษาพยาบาล,ค่าเล่าเรียนบุตร) ดังนั้นทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจึงควรนำนโยบายทางด้านการช่วยเหลือ ค่าอาหาร เสื้อผ้า ค่าการศึกษาบุตร ค่าซ่อมสร้างที่อยู่อาศัย ที่สามารถช่วยเหลือได้ในเบื้องต้นตามความเหมาะสมของแต่ละราย อีกทั้งควรให้ความสำคัญกับการประกันขั้นต่ำราคาพืชผลของเกษตรกรโดยเลือกพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรควรปลูกตามนโยบายของรัฐเพื่อให้มีแหล่งรับซื้อแน่นอน เพื่อลดความเดือดร้อนในภาวะที่ผลผลิตมีราคาตกต่ำ

4) จากการศึกษาทำให้ทราบว่า ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำการเกษตรในปัจจุบันน้อยกว่าค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร โดยเสียค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรไปกับค่าแรงงาน ค่าปุ๋ย ค่าเคมีภัณฑ์ต่างๆ ค่าเช่าที่ดิน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ดังนั้นจึงขอเสนอว่า ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชนควรที่จะให้ความสำคัญกับการเกษตรของชาวบ้านให้มากขึ้น โดยจัดหาวิทยากรหรือขอความสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมให้ความรู้เกี่ยวกับการลดต้นทุนในการทำกิจกรรมการเกษตร เช่น การสอนทำปุ๋ยหมักปุ๋ยคอก สอนการใช้วิถีธรรมชาติในการทำเกษตร เพื่อลดการใช้เคมีภัณฑ์ต่างๆ ส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยเหลือด้านแรงงานซึ่งกันและกัน เป็นต้น ซึ่งจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในกิจกรรมการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกรเพื่อจะได้รับรายได้มากกว่ารายจ่าย

5) การก่อตั้งสมาคมหรือมีการรวมตัวของเกษตรกรเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งและมีอำนาจในการต่อรองจากพ่อค้าคนกลางเช่น ราคาพืชผลที่เกษตรกรผลิตได้ไม่ให้ถูกเอาเปรียบจนมากเกินไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- เกษดา สุทธิรัตน์ .(2550). การวิเคราะห์สภาวะหนี้สินและการกระจายหนี้สินของครัวเรือนในประเทศไทย . วิทยานิพนธ์ คม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. ถ่ายเอกสาร.
- กัลยาพร กัลยาบุตร (2536) . ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อรายได้สินเชื่อของเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2533.วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์เกษตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ชยันต์ตันติวิธดาการ.(2550). เศรษฐศาสตร์จุลภาค: ทฤษฎีและการประยุกต์. หน้า 77. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณัฐกา ต้นสกุล. และจิรวัฒน์ เจริญสถาพรกุล (2545). สภาพหนี้สินนอกระบบของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดนครนายก. งานวิจัยได้รับการสนับสนุน จากงบประมาณเงินรายได้ของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ : ถ่ายเอกสาร.
- นิโลบล นวลอินทร์.(2550). ปัจจัยความสัมพันธ์กับหนี้สินของเกษตรกร ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เกษตรศาสตร์) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ปราณี กุลอารีรัตน์.(2536). ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อต้นทุนทางธุรกรรมในการกู้ยืมเงินของเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์และร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เศรษฐศาสตร์เกษตร) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประเสริฐ แยมอยู่ .(2527). ความต้องการสินเชื่อเพื่อการผลิตพืชไร่ในภาคตะวันออก ปี 2505 – 2526 . วิทยานิพนธ์ วท.ม.(เศรษฐศาสตร์เกษตร) กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ปาริชาติ สุโขะสมิต. (2548).ปัจจัยกำหนดการเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนไทย. วิทยานิพนธ์ คม. (เศรษฐศาสตร์).กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- มนันยา เตยะธิตี และ ฤาชัยวรอาภรณ์ .(2534).การศึกษาปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และสินเชื่อการเกษตรและแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตร.(อัดสำเนา)
- เมธี ครองแก้ว และปราณี ทินกร.(2528).สภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ในประเทศไทย 2518/19 และ 2548. ในวารสารธรรมศาสตร์. หน้า4 และ หน้า 2 .กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สมเกียรติ ฉายาโช้น ; ทิพวรรณ ต๊ะสาร และวัชรกรลิ้นสอน.(2538).การศึกษาเปรียบเทียบ
สภาพเศรษฐกิจระหว่างสมาชิกสหกรณ์การเกษตรกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกร: ศึกษาเฉพาะ
กรณีจังหวัดอุดรธานี.กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัยการพัฒนางานสหกรณ์ กองวิชาการ.ถ่าย
เอกสาร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.(2541).การกระจายรายได้ และภาวะความยากจนของ
ครัวเรือนเกษตร.กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.(2543).การกระจายรายได้ และภาวะความยากจนของครัวเรือน
เกษตร.กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.(2547) .รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือน
พ.ศ. 2547 กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ .กรุงเทพฯ:
สำนักงานสถิติแห่งชาติ. กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ .(2543) . รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน
พ.ศ. 2541 ทวีราชอาณาจักร. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว. (2552).การสำรวจจากบัญชีครัวเรือน
พ.ศ.2551. สระแก้ว: สำนักงานฯ.อัดสำเนา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2550). ช่องว่างความยากจน ความรุนแรงของปัญหาความยากจน
สัดส่วนคนจนปี 2545 – 2550. สืบค้นเมื่อวันที่12 พฤษภาคม 2552, จาก
<http://www.nso.go.th>.
- สำนักงานสถิติจังหวัดสระแก้ว.(2550) . เปรียบเทียบหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนของจังหวัดสระแก้ว.
สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2552, จาก <http://www.sakaeo.nso.go.th>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2550) .ตัวชี้วัดในแผนที่ความยากจนด้านรายได้ในจังหวัดสระแก้ว
ปี2550.สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2552,จาก <http://guru.google.co.th>.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ.(2550) .ตัวชี้วัดในแผนที่ความยากจนด้านรายได้ในตำบลหนองแวง
จังหวัดสระแก้ว ปี2550.สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2552,จาก
<http://guru.google.co.th>.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว.(2552). สภาพทั่วไป
สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมตำบลหนองแวง . สระแก้ว: องค์การฯ.
- อำนาจ ทองเบญญ์.(2543) .การวิเคราะห์นโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกร .วิทยานิพนธ์
ศษ.ม. (พัฒนาสังคม) กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันนิติพัฒนาบริหารศาสตร์ .
ถ่ายเอกสาร.
- อุทิศ นาคสวัสดิ์.(2501) . ภาวะหนี้สินของชาวนา และการค้าข้าวในภาคกลาง ประเทศไทย
พ.ศ. 2500 – 2501. กรุงเทพฯ: กองเศรษฐกิจการเกษตร สำนักปลัดกระทรวงเกษตร.

- Barnes, Sebastian.,and Young,Garry.(2003) . *The Rise in US Household debt:Assessing its Causes and Sustainability*.Bank of England Working Paper, No 206.
- Miller, C.J. and J.R. Ladman.1983.*Factor Impeding Credit Use in Small – farm Household in Bolivia*. Tha journal of development studies . (july 1983) : 53-75.
- Williamson,S.D.2008. *Macroeconomics 3rd edition*. Boston: Pearson.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ภาคผนวก ก

วงจรเป็นหนี้สินของเกษตรกร ตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

เกษตรกรคนที่ 1 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหล่ม จากการสัมภาษณ์ พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 4 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร 2 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ ดังนั้นรายได้ส่วนหนึ่งจึงนำไปใช้จ่ายกับค่าเล่าเรียนบุตร รายได้ก็ยังไม่เพียงพอกับรายจ่ายเนื่องจากกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านจำนวน 30,000 บาท มาสร้างที่อยู่อาศัยเนื่องจากมีขนาดเล็กและทรุดโทรมมาก และรายได้ของครอบครัวในปีนั้นฝนแล้งข้าวในนาเสียหายมาก จึงมีรายได้น้อยทำให้ขาดทุนจึงต้องกู้เงินจาก ธ.ก.ส เพิ่มขึ้นอีก จำนวน 50,000 บาท เพื่อนำไปใช้ลงทุนในปีหน้า

เกษตรกรคนที่ 2 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหล่ม จากการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวมีสมาชิก 3 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร 1 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ มีรายจ่ายค่อนข้างสูงเนื่องจากไม่มีเครื่องมือทางการเกษตรเช่น รถไถนา จะต้องเสียค่าจ้าง ทำให้รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่ายจึงหาอาชีพเสริม คือ การค้าขายจึงตัดสินใจกู้เงินจาก ธ.ก.ส จำนวน 80,000 บาท มาซื้อรถปิกอัพเพื่อนำมาซื้อของมาขายกับข้าวไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ แต่เนื่องจากน้ำมันราคาแพงทำให้รายได้ลดลง บางวันขายของไม่ได้ก็ขาดทุน

เกษตรกรคนที่ 3 เกษตรกรหมู่บ้านหนองหล่ม จากการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวมีสมาชิก 4 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร 2 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ระดับมหาวิทยาลัย รายจ่ายของครอบครัวส่วนใหญ่คือ ค่าศึกษาของบุตรซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงมากทำให้เหลือเงินเพื่อใช้ในการเกษตรน้อยลงไม่เพียงพอกับการลงทุนทำนาจึงต้องกู้เงินจาก ธ.ก.ส จำนวน 50,000 บาท รวมทั้งญาติพี่น้องแต่ไม่คิดดอกเบี้ย

เกษตรกรคนที่ 4 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหล่ม จากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 4 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร 2 คน รายจ่ายในการทำนาค่อนข้างสูงเนื่องจากไม่มีเครื่องมือทางเกษตรการทำนาแบบเอาแรงกันไม่ต้องจ้างรถเกี่ยวข้าวดังภาพประกอบข้างล่างนี้

นอกจากนี้ลูกชายคนเล็กมีร่างกายไม่สมประกอบ พิกการ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และลูกชายยังมีโรคประจำตัวเป็นลึ้นหัวใจรั่วต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก รวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างคนงานทำให้ครอบครัวมีรายได้น้อยเมื่อเทียบกับรายจ่ายจึงต้องกู้ยืมเงินจากธ.ก.ส จำนวน 75,000 บาทเพื่อนำมาเป็นค่ารักษาพยาบาลบุตรและลงทุนทำนาในปีหน้าต่อไป

เกษตรกรคนที่ 5 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหล่ม จากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 6 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ บุตร 2 คน และ ตากับยาย ซึ่งอยู่ในวัยชราอายุ 80 ปี ส่วนบุตรซึ่งกำลังศึกษาอยู่ ดังนั้นในครอบครัวจะมีคนทำงานแค่ 2 คน สมาชิกในครอบครัวมีจำนวนมาก ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภคในแต่ละวันจึงมีจำนวนมาก เช่น ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า มีอาชีพทำนาของตนเอง 60 ไร่ แต่ต้องลงทุนค่าปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช มีต้นทุนสูง จึงกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 65,000 บาท และ กู้เงินจากธ.ก.ส จำนวน 30,000 บาทในแต่ละปีจะต้องเสียดอกเบี้ยจำนวนมาก

เกษตรกรคนที่ 6 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหมู จากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 4 คน ประกอบด้วย แม่ และบุตร 3 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ รายได้จึงนำไปใช้จ่ายกับค่าเล่าเรียนบุตร ทั้ง 3 คน มีอาชีพทำนาแต่ทำงานเพียงคนเดียวเนื่องจากสามีเสียชีวิตจากอุบัติเหตุก็เหมือนขาดเสาหลักของครอบครัวมีรายได้มาจากการทำนาของตนเอง 35 ไร่ รายได้ก็ยังไม่เพียงพอกับรายจ่าย ดังนั้นจึงกู้เงินจาก ธ.ก.ส เป็นจำนวนเงิน 20,000 บาท รวมทั้ง กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านจำนวน 47,000 บาท เพื่อให้มีเงินเพียงพอกับการลงทุนทำการเกษตร และเลี้ยงดูบุตร

เกษตรกรคนที่ 7 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหมู จากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 3 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร 1 คน หัวหน้าครัวเรือนทำงานได้เพียงคนเดียวเนื่องจากภรรยาต้องอยู่บ้านเลี้ยงดูบุตรอายุ 4 เดือน นอกจากนี้ยังเป็นหนี้จากการซื้อรถปิกอัพทำให้รายได้ส่วนหนึ่งนำไปใช้ในการส่งผ่อนรถยนต์ ทำให้รายได้น้อยลงไม่เพียงพอกับรายจ่ายจึงต้องไปกู้เงินจาก ธ.ก.ส จำนวน 65,000 บาท

เกษตรกรคนที่ 8 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหมู จากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 5 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ บุตร 2 คน และ ตา อายุ 90 ปี ซึ่งอยู่ในวัยชราที่ต้องดูแลเนื่องจากเป็นอัมพาต ส่วนบุตรทั้ง 2 คนอยู่ในวัยเรียน ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมากซึ่งที่พักอาศัยเก่าและทรุดโทรมมากดังภาพประกอบข้างล่างนี้

การทำนาไม่มีเงินจ้างรถเกี่ยวข้าวแต่จะมีการเอาแรงกันจากญาติพี่น้องจึงไม่ต้องเสียค่าแรงงานแต่ต้นทุนทำนอยังสูงเนื่องจากที่ดินบางส่วนต้องเสียค่าเช่า ค่าปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชที่ปรับราคาสูงขึ้นทุกปี ในขณะที่ราคาข้าวในตลาดมีราคาถูกลงจึงต้องกู้เงินจาก ธ.ก.ส. เป็นจำนวนเงิน 64,000 บาท เพื่อให้เพียงพอกับค่า ใช้จ่าย

เกษตรกรคนที่ 9 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหมู จากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 4 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร 2 คน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ รายได้ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างทำนาเนื่องจากตนเองมีรถไถและเครื่องมือทางการเกษตรแต่บางครั้งก็ต้องเสียเงินซ่อมแซม ที่ดินของตนมีเพียง 7 ไร่ จึงมีรายได้จากการทำนาล็กน้อยไม่เพียงพอจ้บรายจ่ายจึงต้องกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 30,000 บาท

เกษตรกรคนที่ 10 เป็นเกษตรกรหมู่บ้านหนองหมู จากการสัมภาษณ์พบว่าครอบครัวมีสมาชิก 3 คน ประกอบด้วย พ่อ แม่ และบุตร 1 คน มีหนี้สินจำนวนมากเนื่องจากซื้อรถไถ 1 คันซื้อรถปิกอัพ 1 คัน และซื้อที่ดินเพิ่มอีก 15 ไร่ เนื่องจากตนเองพึ่งแยกครอบครัวใหม่ ในการตั้งครอบครัวดังนั้นจึงลงทุนสูง จึงต้องกู้เงินจาก ธ.ก.ส. จำนวน 65,000 บาท เพื่อนำมาใช้ชำระหนี้และลงทุนทำนา

ภาคผนวก ข

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

หนังสือในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแขว อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว

หมายเลขแบบสัมภาษณ์.....

บ้านเลขที่.....หมู่บ้าน.....ตำบลหนองแขว อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว
 วันเวลา...../...../2552 เริ่มเวลา.....น. สิ้นสุด.....น.
 ชื่อ-นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ลักษณะของครัวเรือนเกษตรกร

1. ตำแหน่งในครัวเรือนของผู้ให้สัมภาษณ์

- ☐ 1 หัวหน้าครัวเรือน
☐ 2 บุคคลในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือนเป็น.....

2. ชื่อ สกุล หัวหน้าครัวเรือน.....

เพศ ☐ 1 ชาย ☐ 2 หญิง

3. อายุหัวหน้าครัวเรือน..... ปี

4. สภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน

☐ 1 โสด ☐ 2 สมรส ☐ 3 อยู่ด้วยกันเฉย ๆ ☐ 4 แยกกันอยู่ ☐ 5 หย่า ☐ 6 ม่าย

5. จำนวนบุตรของหัวครัวเรือน.....คน

6. การศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงสุดระดับ

☐ 1 ประถม ☐ 2 มัธยม ☐ 3 มัธยมปลาย ☐ 4 อาชีว ☐ 5 สูงกว่า

7. อาชีพรองของหัวหน้าครัวเรือน

☐ 1 ไม่มี ☐ 2 มี อาชีพ.....

8. บ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นของใคร

- ☐ 1 ของหัวหน้าครัวเรือน ☐ 2 ของบุคคลในครัวเรือน
☐ 3 อื่น ๆ ระบุ

9. สินทรัพย์ของครัวเรือนที่มีอยู่ในปัจจุบัน

สินทรัพย์ของครัวเรือน	ชื่อ/ ปี	มูลค่าเมื่อซื้อ/ บาท	มูลค่าปัจจุบันประมาณ/ บาท
1. บ้าน..... หลัง			
2. ที่ดิน..... ไร่			
3. รถปิกอัพ.....คัน			
4. รถจักรยานยนต์..... คัน			
5. รถไถ..... คัน			
6. อื่น ๆ (ระบุ)			
รวมมูลค่าทรัพย์สิน			

10. จำนวนบุคคลทั้งหมด (รวมตัวท่าน) ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนคน

11. จำนวนเด็กที่ต่ำกว่า 13 ปีและผู้ใหญ่ที่มีอายุเกิน 60ปี ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน.....คน

12. ลักษณะครัวเรือน

- ☐ 1 ครัวเรือนเดี่ยว ☐ 2 ครัวเรือนขยาย

ส่วนที่ 2 ลักษณะการประกอบกิจกรรมเกษตร

1. ประเภทกิจกรรมการเกษตรหลัก(ประกอบอาชีพทำนา)เรียงตามลำดับความสำคัญสำคัญที่สุด คือ
 1 รองลงมา คือ 2 และ 3 ตามลำดับ

- ☐ 1 ทำนา ☐ ทำนทำนาประเภท ☐ 1 นาปี ☐ 2 นาปรัง

2. จำนวนบุคคลในครัวเรือนที่ทำเกษตรกรรม..... คน

3. ขนาดที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรรวมทั้งหมดจำนวน.....ไร่

4. ที่ดินที่ใช้ทำการเกษตรเป็นของใคร

- ☐ 1 ของตนเอง / ของคนในครัวเรือนทั้งหมด
- ☐ 2 ของตนเอง / ของคนในครัวเรือนบางส่วน บางส่วนเช่าทำ
- ☐ 3 เป็นที่ดินเช่าทั้งหมด

5. รายได้ของครัวเรือนเกษตรต่อปี (ปีเพาะปลูก 2551/52)

- 5.1) รายได้จากการทำนาต่อปี นาปี.....บาท นาปรัง.....บาท
- 5.2) รายได้จากการผลิตทางการเกษตรอื่นประมาณปีละ..... บาท
- 5.3) รายได้จากการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรประมาณปีละ..... บาท
- 5.4) รายได้จากการประกอบอาชีพอื่น (ระบุ.....) ประมาณปีละ.....บาท
- รวมเป็นเงิน..... บาท

6. ค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรมการเกษตรต่อปี (ปีเพาะปลูก 2551/2552)

- ☐ 1 ค่าจ้างแรงงาน ประมาณปีละบาท
- ☐ 2 ค่าปุ๋ย ประมาณปีละ.....บาท
- ☐ 3 ค่าเคมีภัณฑ์ต่าง ๆ (ยากำจัดวัชพืช ยากำจัดแมลง ฯลฯ) ประมาณปีละ.....บาท
- ☐ 4 ค่าซ่อมแซมวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ทำการเกษตร ประมาณปีละบาท
- ☐ 5 ค่าเช่าที่ดิน ประมาณปีละ บาท

7. ค่าใช้จ่ายนอกภาคเกษตร

- ☐ 1 ค่าอาหารเสื้อผ้า รักษาโรค ประมาณ..... บาท
- ☐ 2 ท่องเที่ยว พักผ่อน ประมาณ..... บาท
- ☐ 3 ค่าการศึกษาบุตร ประมาณ..... บาท
- ☐ 4 ค่าซ่อมสร้างที่อยู่อาศัย ประมาณ..... บาท

8. ปัจจุบันรายได้จากการทำการเกษตรเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรรวมแล้วเป็นอย่างไร

- ☐ 1 รายได้มากกว่ารายจ่าย ☐ 2 รายได้น้อยกว่ารายจ่าย ☐ 3 รายได้กับรายจ่ายพอกัน

9. ปัจจุบันรายได้รวมทั้งหมดเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเป็นอย่างไร

- ☐ 1 รายได้มากกว่ารายจ่าย ☐ 2 รายได้น้อยกว่ารายจ่าย ☐ 3 รายได้กับรายจ่ายพอกัน

ส่วนที่ 3 การเป็นหนี้สินของครัวเรือนเกษตร

1. ครัวเรือนของท่านเริ่มมีหนี้สิน ปี..... ประมาณ..... บาท

2. สาเหตุที่ท่านต้องมีหนี้สินคือสาเหตุใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ โดยให้หมายเลข 1 แก่ข้อที่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุด และ 2, 3... แก่ข้อที่สำคัญรองลงมา

- ☐ 1 ขาดทุนจากการขายผลผลิตทางการเกษตร
- ☐ 2 ขาดเงินทุนทำการผลิตในฤดูกาลถัดไป
- ☐ 3 รายได้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (กินอยู่, รักษาพยาบาล, ค่าเล่าเรียนบุตร)
- ☐ 4 ต้องใช้เงินในกิจกรรมสังคม (ลูกแต่งงาน, ลูกบวช, จัดงานศพ)
- ☐ 5 มีเงินไม่เพียงพอที่จะซื้อสิ่งของหรือทรัพย์สินด้วยเงินสด
- ☐ 6 มีเงินไม่เพียงพอที่จะซื้อเครื่องอุปโภค (เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าประเภทต่าง)
- ☐ 7 อื่น ๆ ระบุ

3. ครัวเรือนของท่านกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินใด

- ☐ 1 ธ.ก.ส.
- ☐ 2 กองทุนหมู่บ้าน
- ☐ 3 อื่น ๆ (เฉพาะสถาบันในระบบ ระบุ.....

4. วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมจากสถาบันในข้อ (3) โดยเลือกคำตอบต่อไปนี้ใส่ลงในช่องว่าง

- ☐ 1. เพื่อใช้เป็นทุนทำการผลิตทางการเกษตร
- ☐ 2. เพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคาร สิ่งก่อสร้างในการผลิตทางการเกษตร
- ☐ 3. เพื่อใช้ในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย / ซ่อมแซมที่อยู่อาศัย
- ☐ 4. เพื่อใช้ในกรณีอื่น ๆ ระบุ.....

5. สภาพและประเภทหนี้สินในระบบระยะสั้น ปี 2552 (r หมายถึง อัตราดอกเบี้ย)

สถาบันที่กู้	จำนวน วงเงินกู้ (บาท)	ระยะเวลา เริ่ม-สิ้นสุด (เดือน-ปี)	r (%/ปี)	การค้ำประกัน		ยอดหนี้ ค้าง ณ เวลานี้ (บาท)	การชำระหนี้เงินกู้	
				(1) หลักทรัพย์	(2) บุคคล		(1) สม่ำเสมอ	(2) ค้างชำระ
3.1) ธ.ก.ส .								
3.2) กองทุน หมู่บ้าน								
3.3) อื่น ๆ								
รวมทั้งหมด								

6. (เฉพาะผู้ค้างชำระ) สาเหตุที่ไม่สามารถชำระอย่างสม่ำเสมอ / ค้างชำระคือสาเหตุใด

- ☐ 1 ไม่มีรายได้
- ☐ 2 ราคาพืชผลตกต่ำ
- ☐ 3 พืชผลทางการเกษตรเสียหาย
- ☐ 4 ขาดทุนจากการลงทุน
- ☐ 5 เกิดภัยแล้ง

7. ลักษณะการเป็นหนี้ของเกษตรกร

- ☐ 1 มีสัญญาเงินกู้
- ☐ 2 มีสัญญาเงินกู้และมีจำนอง มีประกัน
- ☐ 3 มีสัญญาเงินกู้มอบหลักฐานที่ดินไว้ครอบครอง
- ☐ 4 จำนำสังหาริมทรัพย์
- ☐ 5 จำนองทรัพย์สิน
- ☐ 6 ขายฝากทรัพย์สิน
- ☐ 7 มอบหลักฐานที่ดินไว้ครอบครอง
- ☐ 8 ไม่มีหลักฐาน

8. การให้สินเชื่อของสถาบันการเงินในระบบเพียงพอกับความต้องการหรือไม่

- ☐ 1 เพียงพอ
- ☐ 2 ไม่เพียงพอ

9. แหล่งเงินกู้ในระบบไม่เพียงพอปัจจุบันท่านเป็นหนี้จากแหล่งเงินกู้นอกระบบหรือไม่
(พ่อค้า , เจ้าของที่ดิน, นายทุน, เพื่อนบ้าน, ญาติพี่น้อง)

- ☐ 1 เป็นหนี้ทำต่อในข้อ 2 ☐ 2 ไม่เป็นหนี้

10. สาเหตุที่มากู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ใน ข้อ (1) คือสาเหตุใด

- ☐ 1 ไม่สามารถขอกู้ยืมจากสถาบันการเงินในระบบได้
☐ 2 ไม่มีหลักทรัพย์หรือบุคคลค้ำประกัน
☐ 3 อื่น ๆ ระบุ.....

11. จำนวนเงินที่กู้ยืม.....บาท อัตราดอกเบี้ย.....บาท ระยะเวลา.....

12. แหล่งเงินกู้นอกระบบและในระบบไม่เพียงพอท่านมีวิธีแก้ปัญหาอย่างไร

.....
.....
.....
.....

ส่วนที่ 4 ถอดบทเรียนวงจรการเป็นหนี้สินของเกษตรกร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล

นางสาวพิชญา ผลปราชญ์

วันเดือนปีเกิด

28 มีนาคม พ.ศ. 2524

สถานที่เกิด

ลพบุรี

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

46 หมู่ที่ 5 ต.ศิลาทิพย์ อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี 15130

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2542

มัธยมศึกษาตอนปลาย

จากโรงเรียนชัยบาดาลวิทยา จ.ลพบุรี

พ.ศ. 2546

ครุศาสตรบัณฑิต สาขาคณิตศาสตร์

จากสถาบันราชภัฏเทพสตรี จ.ลพบุรี

พ.ศ. 2552

เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต (ศ.ม.) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ

จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ